

Săgeată.

PROBLEME ACTUALE

în

vieața noastră națională.

Cu un adaos:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
TINERIMEA.

Articoli politici.

SIBIIU.

„TIPOGRAFIA“, SOCIETATE PE ACȚII.

1901.

10

191

Săgeată.

Probleme actuale
în
vieța noastră națională.

Cu un adaos:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TINERIMEA.

Articoli politiei.

SIBIIU.

„TIPOGRAFIA“, SOCIETATE PE ACȚII.

1901.

Probleme actuale

în
vieața noastră națională.

I.

Privind cu ochi limpezi, cu tragere de inimă și cu minte deschisă la starea actuală a vieții noastre naționale în toate resorturile ei de ordin public, va trebui să remarcăm dintru început caracterul ei din cale afară acut. Vrășmașii existenței noastre etnice având la discreție nelimitată toate forțele colosale ale statului, cu cari provoacă și de cari spriginiți întetesc primejdii din cele mai grave ca să le deslănțuiască asupra noastră, ear' în fața acestor primejdii probleme mari cari reclamă cu grăbire toată preocuparea și toată munca elementelor conducătoare ale poporului

român din patrie: eată cum s'ar putè prinde în scurte cuvinte, credem noi, nota stării noastre actuale pe toate tărîmurile vieţii publice: politic, cultural, economic şi social.

Este prea adevărat, că trecutul nostru înspăimântător ca suferinţi şi ca schinjuri din partea atâtor vrăşmaşi de moarte ai neamului şi glorios ca victorii salvatoare ale elementului românesc asupra tuturor vrăşmaşilor sei şi asupra tuturor enormelor primejdii — constituie o garanţă, că n'avem la ce ne osândi prezentul mult mai luminos în comparaţie cu trecutul şi nici n'avem cuvânt să ne temem viitorul. Este bine întemeiată convingerea vitalităţii noastre etnice, pe care ne-am format-o în urma studiului comparativ asupra trecutei şi asupra actualei stări a poporului român. Cu bună dreptate ne aruncăm ochii la trecutul nostru istoric ori de câte ori ne vedem ameninţaţi de greutatea pesimismului naţional sleitor de vigoare şi cu aceeaşi bună dreptate căutăm în

trecut. graiul profetului, care vestește poporului român că nu-l paște duhul peirii.

Cine ne-ar putè dojeni pentru-că ne mângăiem, pentru-că ne simțim veseli — chiar și de starea noastră de astăzi, dacă ne aducem aminte de vremile, când popoarele cari trăiau împreună cu noi ne considerau drept sclavi născuți, pentru-ca sclavi să rămânem de vecii vecilor, ear' lumea în afară de frontierele patriei pomenia de noi ca de niște sălbateci, de neomeneste ce ne tratau și de mișelește ce ne calumniuau tiranii?... Cine ne-ar putè face un cas de acusație din optimismul cu care privim la progresele noastre de astăzi ca la minuni, după-ce nici două veacuri nu s'au împlinit dela vremea când duhul național a străbătut și la sufletele românești, trezindu-le din cea mai ticăloasă miserie a unui popor ilot, răstignit de toți cei-ce 'l încunjurau și străpuns cu suliți de tot nevoiașul, care se putea ferici pe atunci că nu-'i curge

în vine, ci-'i curge la picioare sângele românesc?... .

Da. Avem toată dreptatea să ne fâlim și să ne mângăiem și să ne îmbărbătăm cu gloria rezistenței noastre naționale în trecutul infernal. De aici însă și până la credința ultra-optimistă, că putem să fim încântați de rezultatele la cari am ajuns în lupta națională și că n'avem nici să tresărim de teama vre-unei serioase primejdii actuale pentru caracterul nostru național — găsim că există o distanță prea mare decât să o poată trece judecata drept cumpenitoare. Și nu ne putem imagina o sinamăgire mai fatală decât aceea de a ne îmbătă cu mângăieri de acestea, cari de ni-le-ar pute oferi vrășmașul el însuși — 'și-ar rîde în pumni de bucuria că le primim.

Admitem să ne inspirăm din trecut. Înțelegem să ne adăpăm la izvorul de curaj și de vigoare al credinței în tăria etnică pe care ne-o înfățișează istoria neamului nostru. Nu ne sur-

prinde bucuria obștei pentru rezultatele naționale mari, la cari se vede ajuns poporul românesc în ziua de astăzi.

Toate aceste simțiri frumoase au să cedeze însă planul ântâiu, în preocuparea noastră, — conștienței de problemele mari, anevoioase, complicate și nenumărate cari ni-se impun spre rezolvire prin muncă uriașe și prin sacrificii bogate, ca să putem salva de peire comorile câștigate de strămoși și ca să putem lăsa moștenire urmașilor, la rîndul nostru, o situație mai puțin ingrată decât este situația noastră actuală.

Depărtându-ne și confundându-ne cu mintea și cu inima în trecutul nostru, noi să nu cădem în rătăcirea de a vedè prezentul strălucit, fiindcă-l asemnăm trecutului funest, ci să ridicăm din trecutele vremi ale neamului pildele muncitorilor naționali fenomenali, tablourile problemelor uriașe cari s'au realizat prin acestia, ear' în urmă să ne mahnim dacă n'am vedè și în tim-

purile noastre aceleași mari probleme preocupând spiritele conducătorilor naționali și se pretindem fiecărui fruntaș mai puțină laudă și mai mult spor de învățatură din paginile clasice ale istoriei noastre.

Fiindcă tocmai pentru cuvântul că soarta noastră de astăzi ni-se arată mai bine asigurată față cu vitregimile vremii și față cu răutatea vrășmașilor — datorința și puțința noastră de muncă națională se înzecește. Tocmai pentru cuvântul că astăzi avem clasele noastre culte, băncile noastre, meseriași români, cu un cuvânt o cultură proprie românească — problemele naționale cari ni-se impun sânt și mai îndreptățite la dreapta noastră luare în seamă și la devotamentul nostru necondiționat.

Stând astăzi, pe toate tărîmurile vieții publice, mai avantajios decât în epoca înainte de 1848 — datorințele noastre naționale cer incomparabil mai multe forțe de muncă, mai ales că problemele naționale s'au mărit și s'au în-

mulțit și ele în măsura întăririi vrășmașului și în proporția întăririi noastre.

Istoria popoarelor nu cunoaște pause. Înainte și ear' înainte, purtând crucea muncii și agitând drapelul luptei. Astfel ni-se înfățișează misiunea popoarelor, întocmai ca misiunea singurativilor indivizi.

Ne sculăm dimineața și ne culcăm seara cu vorba grea, că poporul nostru are să lupte și astăzi pentru existența sa națională, că și astăzi îl bântuie primejdiile mari. Ei bine, avem să ne dăm seama de ceea-ce spunem și avem să traducem în fapte rezultatele cugețărilor noastre.

Avem să ne dăm seama, că primejdiile ce ne bântuie astăzi, înseamnă sub multe raporturi o stare de lucruri chiar mai gravă decât înainte de 48, stabilind bine înțeles relativitatea istorică. Avem să ne dăm seama, prin consecință, de toate datoriile ce ne așteaptă și de toate problemele cari strigă după o muncă serioasă, des-

interesată și *neîntârziată* din partea noastră.

În articolele ce urmează, vom căuta să precisăm, pe cât permit cadrele unor articole de ziar, *unele din problemele mari ale actualei noastre situații naționale*, după-ce vom atinge în scurte cuvinte condițiile ori mai potrivit zis *lipsa* condițiilor de viață publică ale poporului român înainte de mișcarea de libertate dela 1848 și urmările acestei grandioase ridicări la emanciparea națională.

II.

Se poate vorbi despre condițiile noastre de viață politică înainte de 1848? Se poate vorbi despre poporul nostru ca fiind în posesiunea de *fapt* și nu numai de *drept* cel puțin a unui minim de libertăți publice sau baremi individuale? Se poate stabili măcar atât: că noi Românii ne găsiam pe aceeași treaptă de iobăgie ca și celelalte popoare medievale și că soarta noastră n'a fost de zece-ori mai cumplită decât bună-oară a Săcuilor iobagi?

Nici una din aceste întrebări nu se poate învrednici de un răspuns afirmativ. Acei cari cunosc fie și numai pe deasupra istoria evoluției noastre etnice înainte de 1848, în loc de a pute se se mângăie că soarta poporului nostru n'a fost mai rea decât soarta

altor popoare iobage — se înflorează de durere trebuind să mărturisească tocmai contrarul: a fost cea mai rea în comparație cu soartea iobagilor de altă naționalitate!

Nu numai atât. Soartea poporului român din patrie până la 1848 este un martiriu din cele mai înfricoșate pe cari le cunoaște istoria universală. Încălcați și jefuiți și maltratați și trecuți prin sabie și prin foc de tot puhoiul de popoare sălbatice, cari s'au revărsat peste mândra și înfloritoarea Dacia felix de odinioară; ajunși pe urmă, prin trădarea străinilor căror ne-am încrezut, robi și ai Maghiarilor și ai Sașilor, ear' când acestia cădeau înfrânți de vrășmașii din afară, atunci dați pe mâna barbariei turcești pentru ca tot noi să plătim tributul, tot noi să îndurăm și chinurile spre cruțarea stăpânilor nostri fieroși de altă-dată — acesta-î cursul vieții de tragedie a poporului nostru în cele mai multe veacuri din trecut. Când se cereau sacrificii

pentru țeară sau pentru cei-ce sugeau din inima țării fără să se mai sature, toate hoardele de tirani știau pe biet poporul român că-î bun de exploatat ca vita cea grasă și blândă. Însă când brațele românești salvau țeara, când regi se suiră pe tron din opinca românească și miile de Români cădeau morți pe câmpiile de luptă pentru gloria țării și pentru salvarea creștinătății, atunci noi Românii nu esistam în pomenirea străinilor și tot ceea-ce *noi sê-vîrșiam* era stabilit ca fiind sêvîrșit de *alții* și gloria noastră avea să încunune capetele străinilor... O vitează armată de glorioși *anonimi*, eată ce eram noi în luptele veacurilor trecute; o turmă de oameni buni de întrebuințat la muncă și minunat de exploatat până la măduvă — acestia eram noi în »vieța politică« a țării.

Nimic nu ni-se da, totul ni-se lua — eată tratamentul cărui am fost supuși veacuri peste veacuri.

În asemenea împrejurări oribile, cum s'ar mai și putè imagina fie și o

singură licărire de viață publică românească în veacurile trecute, mai ales când oamenii nostri nobili îi înghițeau străinii, ear' până și unicul adăpost al naționalității noastre — biserica — nu era scutită de încălcările puternicilor și de veninoasele lor impilări?...

Cât au ținut tenebroasele vremi ale evului mediu, când popoarele erau nicovale, ear' puținii puternici ciocanul, poporul nostru n'ar fi putut să-și manifeste viața sa națională altcum decât *prin conservarea caracterului seu etnic* chiar nici atunci când soarta lui n'ar fi fost mai spăimântătoare ca soarta celorlalte popoare de iloți. Și trebuie să admirăm cu drept cuvânt trecutele generații românești și nici umbră de esagerare nu-i de reproșat în admirația noastră față cu tenacitatea și față cu vigoarea fenomenală a poporului de a-și păstra intact temperamentul seu național, limba, legea, obiceiurile, portul și datinile sale străbune, cu un cuvânt toate caracterele ființei etnice proprii,

în ciuda tuturor ne, mai pomenitelor
impilări și persecuțiuni ale vrășmașilor
de tot soiul: politici, religionari, econo-
mici, sociali.

Astfel nu poate încăpè nici o mi-
rare, dacă abia pe la începutul veacului
celui de al XVIII-lea începe a se ma-
nifesta și poporul român ca o indivi-
dualitate cu aspirații și cu tendențe na-
ționale în vieța patriei noastre.

Cea dintâiu schînteiere luminoasă
și puternică de aspirații naționale ro-
mânești — fenomen deapururi bine-
cuvântat în istoria luptelor poporului
român — este epoca uriașe și superbă
a fericitorului, dar' nefericitului mare
episcop *Ioan Inocențiu Clain*. Stăru-
ințele și luptele monumentale ale ace-
stui episcop-martir, desfășurate atât pe
vremea împăratului Carol al VI-lea, cât
și pe timpul domniei împărătesei Maria
Teresia, în favoarea libertăților publice
și individuale ale poporului român și pen-
tru încetarea nedreptăților îngrozitoare,
cari aveam să le suferim dela cele două

națiuni privilegiate, Sașii și Maghiarii, — constitue stânca, din care va țîșni de aci înainte isvorul de vieață reacționară al poporului român.

În scurtă vreme la 1784, mișcarea sguđuitoare a *revoluției lui Horia* urmează ca să dovedească prin sânge și prin foc, cât de întemeiate fuseseră petițiile și luptele pacinice ale blândului, dar' energicului apostol Inocențiu Clain. Provocată în prima linie de sclăvia economică diavolească, în care zăceau Românii, revoluția lui Horia representă la noi cea dintâiu mișcare pur românească, avênd scopul de a elupta *prin faptă* drepturile poporului român și totodată umblările lui Horia pe la Viena și credința Românilor în *Împărat* ridică limpede generațiilor noastre viitoare calea de urmat în politica națională română. Sfirșitul tragic al acestei revoluții agrare, a cărei amintire nu va putè să se stîngă nici-odată din vatra însuflețirii naționale a Românilor, ori-cât a fost de cumplit, n'a putut să înăbușe pentru multă vreme

conștiința deșteptată a poporului român și dorul seu de libertate și de lumină.

Șapte ani după revoluția lui Horia, la 1791, actul politic memorabil cunoscut sub numirea de »*Supplex libellus Valachorum*« vine să ridice o nouă citadelă în istoria noastră politică și să deschidă un drum larg viitoarelor lupte ale poporului român.

Pretensiunile modeste ale acestei suplice redactată și înaintată la Viena în frățească înțelegere de către cei doi episcopi români, greco-catolicul Ioan Bob și greco-orientalul Gherasim Adamovici, ne arată starea cum nu se poate mai deplorabilă a Românilor, lipsiți de ori-ce drepturi și despoiați și de umbra posibilității unor condiții de viață publică.

Se știe însă, că nici demersul pacinic și înțelept al episcopilor români n'a provocat alt rezultat decât o prigonire și mai sâlbatică a Românilor pe toate tărîmurile vieții publice.

Dar' semnul dumnezeesc al *deșteptării naționale* se ivise și pentru Ro-

mâni și dorul și voința neamului nostru după lumină și după libertate nu mai pot fi spulberate. De aci înainte, Românii se deșteaptă tot mai mult în nisuițele lor culturale și naționale, ear' deșteptarea aceasta își găsește strălucita espresiune în activitatea celor trei luceferi nemuritori ai culturii noastre naționale, *Clain-Sincai-Maior*, și pe urmă în munca marelui deșteptător al României *George Lazăr*, cari toți la olaltă representă giganții cari au pus temeliile definitive ale vieții noastre culturale și naționale.

III.

Pe urmele adânc săpate în ogorul românesc, ale culturii naționale, de către uriașii deșteptării noastre la lumina culturii, — răsare o pleiadă întreagă de bărbați aleși ai neamului, cari poartă în sufletul lor dorul de învățatură propriu firii noastre etnice și voința de a se pregăti pentru apostolatul emancipării și al civilisării poporului român. Cu deosebire școalele scumpe dela Blaj dau hrană sufletească bogată și entusiasm național de aur generației tinere, din care vor eși conducătorii mișcării generoase, mărețe și sguuitoare dela 1848 — un Ioan Maiorescu, un Bărnuțiu, un Papiu Ilarian, un Axente, un Avram Iancu, un A. Treb. Laurian, un Barițiu, un metropolit Șuțiu și alții. De altă parte, se ridică în sînul Românilor gr.-or. icoana epi-

scopului Șaguna, care va face însuși o epocă în istoria noastră culturală.

Adăpați la evangheliile naționale ale măiestrilor Șincai-Klein-Maior și la centrele culturale celebre din țeri străine, tinerii generației dela 1848 încep să așeze temelii mai largi ale claselor noastre culte menite să formeze statul-major politic-social al poporului, care trebuie scăpat din robia lui de atâtea secole și ridicat la conștiința individualității sale naționale și la gradul de civilizație al popoarelor europene.

În timpul acesta, peste toate statele și peste popoarele europene începe să bată vântul libertății naționale șuerând sinistru pentru tirani. Nedreptățile, barbariile și monstruositățile politice - sociale grămădite de întunerecul evului mediu asupra sufletelor popoarelor și-au atins culmea și aprind în adâncurile conștiințelor schinteile generalei revolte, prevestită și pregătită de curentul de idei liberale ale revoluției franceze dela 1789.

În val-vîrtejul de idei noue, de aspirații calde și de tendențe viguroase după libertățile și drepturile naționale, generația tină ră și cultă, care 'și-o înciripase după atâtea sudori de sânge poporul nostru, se găsește trează și conștientă de datoria epocală ce o așteaptă și se prepară cu zor pentru rolul istoric, care avea să-l ia asupra-și.

Astfel, anul în veci memorabil 1848 ne surprinde în situația relativ cea mai favorabilă, pe care am avut-o vre-odată până atunci sub domnia tirăniei, ne surprinde deșteptați și dispunând de un stat-major de conducători culți. Atât la 3 Maiu, când sînt chemați să se proclame *»națiune de sine stătătoare și parte întregitoare a Transilvaniei pe temeiul egalei libertăți«*, cât și la Septembrie același an, când comitetul național român îi provoacă: *»alergați drept aceea la arme, Români tineri, pentru-ca să luptați odată și pentru neamul vostru, căci pentru străinii cei nemulțumitori v'ați luptat destul«* —

Românii dau proba deșteptării lor naționale desevîrșite, prin măreața lor mișcare răsboinică pentru Tron, Patrie și Libertate ofer garanțiile unui popor matur politicește, ear' prin atitudinea lor serioasă și disciplinată întăresc prin fapte reputația noastră tradițională de popor iubitor de ordine și cinstitor al culturii.

Nu intră în cadrele preocupațiunii ce urmărim în aceste articole să insistăm asupra superbeii noastre mișcări dela 1848 și asupra rezultatelor ei, pe cari le cunoaștem cu toții drept *începutul vieții noastre politice și naționale ca popor liber* și a căror istorie reprezintă sfântă evanghelie pentru fiecare suflet românesc acum și totdeauna.

Ceea-ce însă ținem să constatăm aici și ceea-ce se ține de obiect este progresul uriaș ce-l marchează pentru noi mișcarea dela 1848, care va introduce și pe Români, după absolutismul austriac, în arena vieții publice, descate-nați de toate lanțurile sclavajului medieval.

De sine înțeles, dacă situația poporului nostru la 1848 ar fi avut condițiile situației noastre de astăzi, dacă am fi avut atunci atâta clasă cultă, câtă avem astăzi, atâția oameni buni de a conduce și de a lumina poporul și atâtea mii și mii de țăranii fosti și actuali ostași — istoria noastră s'ar fi îmbogățit cel puțin de două ori în acte mărețe de vitejie, ear' tirănia eghemonilor dela Pesta cine știe ce soarte ar fi ajuns...

Dar și rezultatele reale, cari le-am cules pe urmele marelui mișcări în epoca dela 1850 până în zilele noastre, ni-se înfățișează în lumină obiectivă atât de îmbelșugate, încât păcat greu am săvârși rostind un singur cuvânt descourajat, în situația noastră de astăzi, la adresa predecesorilor, căror nu le-am recunoaște sacrificiile și vrednicile monumentale de a ne fi lăsat moștenire o viață însutit mai serioasă decât aceea în care înșiși se luptară pentru apărarea națiunii române.

Sub raportul politic, luptele predecesorilor din veacul cel de al XVIII-lea încoace, dar' cu deosebire revoluția dela 1848 ne-a dat o școală, ale cărei foloase le tragem și astăzi, ne-a dat temelțiile progresului nostru național, ear' mai presus de toate a dovedit în fața tuturor străinilor puterea etnică de fer, care reșede în firea poporului românesc, tăria spăimântătoare a brațelor românești, cumițenia luminată a capetelor poporului nostru, dorul și nisuințele nestrămutate ale Românului spre lumină și spre libertate, spre ordine și spre dreptate nu numai pe seama lui, ci pe seama tuturor popoarelor din țeară.

Sub raportul cultural, predecesorii nostri ne-au ridicat din ghehena întunerecului, în care ne țintuiseră vrășmașii — la lumina civilizației și a culturii. Este suficient să relevăm, că din nimic am ajuns astăzi, în urma muncii uriașe a predecesorilor nostri, la aproape 3000 de școale populare și la cinci

gimnasia românești, toate clădite din puterile proprii și în ciuda dușmanilor, cari nu știu ce să mai păcătuiască numai ca să ni-le poată zdrobi. Ear' batjocorita și prigonita noastră *lege românească*, bisericile noastre nefericite din veacul trecut — le vedem astăzi puternice așezăminte românești, pentru binele sufletesc și pentru adăpostul milioanei de credincioși. Astăzi avem edificiile bisericești gr.-or. și gr.-cat., cu metropolile și episcopatele lor bine întemeiate și organizate. Dar' chiar în afară de școlile și de bisericile noastre avem puternicile așezăminte culturale: »*Asociațiunea*« cu numeroasele ei despărțăminte și »*Societatea pentru fond de teatru român*«, amândouă cu mari capitaluri bănești și cu putința de a desfășura multe și adânci acțiuni culturale salvatoare în păturile poporului nostru.

Sub raportul economic, avem ea-răși din nimic 70 de bănci românești cu capitaluri naționale în valoare de multe milioane. Avem începuturile, cari

pot duce departe comerțul și industria noastră națională.

În sfârșit, sub raportul social, avem clasele noastre culte atât de numeroase și de puternice în comparație cu minimumul aproape disparent al puținilor noștri cărturari dela începutul veacului celui de al XIX-lea. Avem reuniuni și întreprinderi, cari înaintează interesele societății românești. Avem, modest cum este, dar' cu propriul caracter național, un început de consolidare socială, care n'o s'o mai poată sparge nici zeci de opresiuni politice în viitor.

Ear' drept arme de luptă pe toate tărîmurile vieții publice avem o presă, neînsemnată în sine, dar' puternică prin ființa ei națională și care de ar fi avut-o predecesorii noștri, ar fi știut-o aprecia și 'i-ar fi tras foloasele însutit mai bine decât noi și ne-ar fi pus în aceeași admirație față cu ei, în care ne aflăm față cu toată opera lor măreață.

Cine-ar putè contrazice toate aceste rezultate enorme de propășire națio-

nală, pe cari ni le-au asigurat în prima linie predecesorii noștri dela 1848 și generația mai bătrână, care povățuește tinăra noastră generație de astăzi? Cine le-ar pute deprecia pe bună dreptate și pe cuvânt bine fondat valoarea incomparabilă?

Dar' înseamnă faptul acesta, că noi ne putem crede astăzi ca fiind în afară de ori-ce primejdie națională serioasă? Înseamnă, că nu se îmbulzesc în atenția noastră alte și mari probleme actuale ale apărării naționale? Și, mai ales, oferă situația noastră de astăzi un prilej de mulțumire cu noi înșine, ear' nu de nemulțumire profundă cu puținul ce-l facem?

IV.

Stăruind asupra condițiilor de viață publică în ce privește starea poporului român din patrie, înainte de epoca dela 48, observările noastre indică la adevărul cert și cu temeinicie dovedit, că aceste condiții lipsiau cu desăvârșire poporului nostru.

A trebuit să se desfășoare în curs de un veac munca titanică a unor profeți naționali și latentă, dar' cu tot atât mai adâncă luptă de conservare a poporului, plus mișcările viforoase dela 1784 și dela 1848, au trebuit sute din satele noastre pârjolate și mii și mii de vieți românești sacrificate — pentru-ca să ne putem dobândi în sfârșit și noi nescari modeste condiții de viață publică, pe cari alte popoare le primiseră de veacuri și fără de mari sforțări, unele

chiar din grația întâmplării sau din protecția sorții și a împrejurărilor.

După un trecut atât de tragic și atât de înfricoșat, progresele pe care le-am săvârșit noi dela 1848 și până în zilele noastre le putem considera de-a dreptul enorme în comparație cu starea noastră nefericită din trecut. Din iobagi-animale (*glebae adscripti*) am devenit oameni; trupurile noastre schinuite de tiranii feudali s'au liberat, ear' sufletele cari amorfiseră în prăpastia sclăviei au înviat la lumina libertății. Din popor tolerat în țeară, ne-am proclamat și am devenit *prin noi înșine* un popor emancipat din robie, cu stăpânire de voința sa și deșteptat în ființa sa etnică. Din nenorociți fără de cultură, ne-am ridicat noi *din puterea noastră* o cultură românească și ne-am întemeiat cu brațele și cu mintea noastră condiții de propășire pe tărîmurile vieții publice.

Astăzi, privind la opera uriașă a predecesorilor nostri și a generației bē-

trâne, care mai trăește în câțiva reprezentanți valoroși, rămânem uimiți de strălucirea ei și ochii noștri dictează sufletelor cuvinte de recunoștință și de admirație, convingeri adânci despre nemurirea gigantilor națiunii noastre.

Într'adevăr, creându-ni-se condițiile fundamentale pentru viața publică prin eliberarea noastră din robie, prin începutul unei culturi naționale și, mai mult chiar, prin fondarea celor mai de seamă așezăminte politice, culturale, sociale și economice, cari au urmat în epoca după 48 și au eșit aproape toate din creerii sănătoși, din sufletele luminate și din brațele viguroase ale oamenilor vechei generații dela 48, — noi ne vedem așezați astăzi în cadrele tari ale unei organizațiuni naționale pe toate tărîmurile vieții publice.

Micșorează însă aceste progrese de netăgăduit marea misiune a generațiilor de astăzi în viața noastră națională? Ușurează ele sau reduc problemele grele, cari cer mereu și cer

strigător rezolvire din partea tuturor factorilor conducători ai poporului nostru? Atenuază ele starea noastră actuală în fața dominațiunii ungurești? Înseninează ele orizonul nostru politic, cultural, social și economic? Limpezesc ele atât de mult atmosfera vieții noastre publice, încât putem respira liber fără teamă de a ne înăbuși și de a face un rău incalculabil plămânilor poporului? Sînt ele atât de trandafirii, încât noi să ducem liniștiți lumea albă a nepăsării negre față cu viitorul nostru național?..

Eată chestiuni de o importanță neasămănată, pe cari punându-și-le — oamenii nostri serioși nu pot ocoli sub nici un pretest răspunsul, pe cât de grav, pe atât de înțelept:

Că departe de a ne găsi într'o situație atât de zimbitoare, problemele noastre naționale implică astăzi o muncă cel puțin tot atât de uriașă, ca în trecutul dinainte și dela 1848, dacă nu și mai mare, pentru ca să asigurăm vieța noastră ca individualitate etnică,

pentru-ca să menținem și să desevirșim arsenalul apărării naționale, pentru-ca să putem înfrânge toate asalturile și pentru-ca să putem respinge toate năvălirile vrășmașilor din afară, ear' în lăuntrul vieții noastre românești să putem frânge gâtul păcatelor naționale »tradiționale« și »moderne« și ca să putem ține pas cu mersul vremii, care nu așteaptă, și cu duhul de propășire al lumii civilizate, care numai astfel poate să țină seamă de noi.

Avem noi astăzi condițiuni de viață publică bine întemeiate, însă regimul politic care ne apasă ca un munte de fer dela 1867 încoace și care se înverșunează cu fiecare deceniu și cu fiecare an, a creat și menține pe seama poporului român o stare din cele mai intolerabile și din cele mai primejdioase pentru toate tărîmurile vieții publice.

În politică, nici nu mai sîntem admiși în cadrele legilor. Pentru noi, *ca Români*, nu există constituțiune, nu

esistă garanțiile constituționale; există însă un despotism deghisat într'o criminală politică de stat, există cod penal înlocuind toate celelalte legi, există procurori și gendarmi ungurești, drept ocrotitori de stat, există baionete și temniți în loc de legi, cari să fie respectate, există ministri cari în faptă sînt tirani și există fel de fel de slujbași ai statului cu meseria lucrativă de satrapi. . . Pentru opresorii fără de frâu noi nu mai existăm nici ca partid național, nici ca individualitate etnică; ei însă există pentru noi ori de câte ori am îndrăzni să mișcăm fie și numai o flamură tricoloră.

În ce privește așezămintele noastre culturale, toată puterea statului se mobilizează în contra lor. Școlile noastre, bisericile amîndouă și toate celelalte instituții culturale constituie o țintă permanentă pentru atentatorii puși în serviciul dominației de rassă ungurești.

Încât pentru viața noastră economică, putem ști prea bine și vremea

din urmă ne forțează să înțelegem cu spăimântare și cu răsvrătire a sufletului cât de fioroase atentate făuresc vrășmașii prin colonisări, prin combaterea băncilor noastre etc., cari să paralizeze deocamdată, ear' în viitor să omoare de-adreptul bunăstarea noastră materială, ceea-ce nici n'ar întârzia să se sêvîrșească, dacă n'ar mai fi un D-zeu în cer și dacă n'ar mai esista în poporul nostru o conștientă neadormită a vitejiei românești, pe care se jure și pe care se se razime tot Românul!

Deasemenea, sub raportul social, putem vedè fiecare din noi uneltirile veninoase ale tiranilor eghemoniști de a ne desbina, de a ne demoralisa, de a fărîmi puterile solidarității noastre naționale — pentru-ca să nu sufere toți când unul din noi cade lovit de tirănie și pentru-ca să nu dee alarma nici unul din noi, când pe toți ne amenință primejdia comună!

Aceasta-'i realitatea limpede a stării noastre actuale în patrie, ear' starea

aceasta, care-î departe de a fi înveselitoare, reclamă cu tărie și cu grabă probleme mari de rezolvit în interiorul vieții noastre naționale, dacă e să rezistăm cu succese vrășmașilor ajunși atât de puternici prin jocul sorții și prin slăbiciunea oamenilor dela inima monarhiei și atât de îndrazneți prin insuficiența unei rezistențe a noastră pe toată linia.

Problemele mari de cari vorbim privesc *Bîntărirea noastră prin noi în-sine*, atât pe tărîmul politic, cât și pe cel cultural, economic și social.

Pe rînd le vom releva pe toate, întru-cât le pot îmbrățișa cadrele unor articole de ziar.

V.

Starea noastră excepțional de gravă pe tărîmul politic este atât de bine cunoscută tuturor, încât fiecare dintre noi *simțește* necesitatea impetuoasă a problemelor mari cari ni-se impun pentru apărarea națională în contra opresiunii maghiare. *Simțește* fiecare necesitatea problemelor mari, cari se ne preocupe, însă cu durere trebuie să mărturisim, că prea puțini se și preocupă de problemele serioase, cari ni-se impun.

Cei mai mulți, avînd și bunăcredință și bunăvoință și tragere de inimă față cu ameliorarea sorții politice a poporului nostru, se aventurează în planuri pripit făurite, se pasionează de probleme nechibzuite, își fac iluzii puțin serioase, contemplează acțiuni de al

căror rost desastroos nu-și dau seama — crezând că în chipul acesta vor pute mântui poporul din starea politică pe zi ce merge mai rea. Idealul suprem al acestor politicieni de ocazie, cari nu vreau să știe de trecut și cari își imaginează că înțeleg prezentul și pot prevedea chiar viitorul: se resumă în abandonarea tacticei noastre de rezistență pasivă față cu parlamentarismul unguresc și punerea în scenă a unei politici activiste din partea partidului nostru național. Atât și nimic mai mult. . .

Nu e locul aici să deschidem o discusiune asupra acestei chestiuni. Este însă locul să subliniem convingerea, credem bine fondată: că deoparte starea noastră politică este mult mai gravă decât s'o putem ameliora cu asemenea aventuri de carnaval, ear' de altă parte rezoanele politice contrazic fără de cruțare procedeul de a evoca drept o »eră nouă« pretinse *forțe proprii*, pe cari trebuie să le cultivăm înainte de a ne măguli cu ele.

Cu alte cuvinte, problemele mari ale politicei noastre sînt tocmai problemele de a ne îngriji de propriile forțe, cari ne lipsesc astăzi în măsura în care ar trebui să le avem, ca să primim liniștiți la desfășurarea evenimentelor din monarhie și ca să așteptăm fără teamă acel decizător moment istoric, în care constelația politică a imperiului nostru va trebui să se prefacă după-cum va dicta duhul național, care-î astăzi duhul vremii în monarhia de Habsburg. Cluj / Central University Library Cluj

Se pot însă îngriji și se pot întări pînă la măsura cerută propriile noastre forțe politice prin nesocotirea de a le lăsa pradă — fragede cum sînt — hărțuiei cu nedreptatea, cu nelegiuirea, cu sîlbătécia de moravuri și cu desfrînarea parlamentarismului unguresc și pe deasupra fără nici o șansă de reușită?...

Nu. Propriile forțe se le căutăm în consolidarea noastră interioară pe toate tărîmurile vieții publice, în ridicarea masselor la conștiința cetățenească

prin presă și prin organizarea disciplinei de partid, ear' nu se le căutăm în ciocnirea cel puțin de prisos cu forțele imorale gigantice ale puterii de stat, — eată cuvântul de ordine politic, care se degagează din multele și marile probleme actuale ale vieții noastre naționale.

Argumentul de gală al politicienilor unei activități parlamentare *à tout prix* este, că pasivitatea ar fi demoralizat poporul, care se înfățișează la urnă cu toate decisiunile conferențelor naționale. Admițând acest argument, care în realitate basează pe esagerația și pe generalizarea unor viții politice cari nu se pot atribui decât *unora*, dar' la nici un cas *poporului însuși*, ar urma o concluzie catastrofală tot pentru activiști: cum adecă se faci alegeri cu un popor demoralizat și cum se-l moralizezi aducându-l în contact cu însași întruparea demoralisării reprezentată prin sistemul electoral unguresc?...

Am relevat acest moment numai pentru cuvântul de a pune în lumină

o dovadă, pe care ne-o liferează înșiși activiștii, privitor la necesitatea cultivării propriilor forțe în viața noastră politică prin o serioasă și îndelungată realizare de probleme de ordin interior, ear' nu prin un salt orb în prăpastia parlamentarismului unguresc.

O politică națională, care se nu dee de minciună numele ce-'și ia, nici nu ne-o putem imagina, dar' mi-te s'o putem realiza fără să ținem în vedere două cerințe primordiale: *ântâiu, poporul cultivat în școala politică serioasă a propriilor forțe*, cari trebuiesc create și desevârșite pe toată linia, dar' ferit de atingerea primejdioasă cu elementele de corupție politică ale vieții așa zise »constituționale« diņ țeară; al doilea, *conducători în puterea cuvântului*.

S'ar admite însă pretenția de școală politică serioasă unei îmbrânciri a poporului la urna electorală în condițiuni absolut imposibile și sub ascuțișul unei puteri de stat demoralisate și violente la culme? S'ar admite nota de condu-

cători în puterea cuvântului unor diletanți sau poate chiar panglicari politici, cari cred, că a te alege deputat cu ori-ce preț, însemnează a face politică națională de »eră nouă« într'un timp în care earăși ne-o spun curat dușmanii, că deputați *naționali* nu putem alege la nici o întâmplare?

Nu voim să opunem celor cari esagerează din neștiință ori din speculă forțele noastre proprii în materie de școală politică un negativ categoric, dar' nu facem decât să dăm cuvântul adevărului constatând, că educația politică a poporului nostru cere încă muncă și ear' muncă, multă și îndelungată și adâncă muncă, până la o situație care să ne permită un afirmativ categoric pentru temeinicia școlii politice a maselor noastre populare.

Ear' această muncă de a sămăna și de a lărgi și de a înrădăcina în toate straturile poporului nostru o școală politică bine potrivită cerințelor timpului și evenimentelor estraordinare, cari se

anunță și cari ar fi fatal să ne surprindă — această muncă ferit-a Dumnezeu să fie realizabilă prin copilărești aventuri parlamentare sau prin proclamări în vânt ale unor teorii improvizate fără nici un rost pentru actuala stare politică a poporului nostru sau prin recriminări răutăcioase la adresa conducătorilor din fruntea partidului național, căror este cel puțin o neseriositate să li-se ceară totul când nimeni dintre conducătorii firești ai poporului nu se cugetă să întreprindă în cercul seu de influență nimic.

Ca să putem conta în viitor la concursul inexorabil al masselor populare, ni-se cere *unui fiecăruia dintre noi*, dar' li-se cere cu deosebire *conducătorilor dela sate și conducătorilor din comitate* o muncă desinteresată, intensivă și mai pe sus de toate sistematică și permanentă pentru creșterea politică a poporului.

În acest scop, avem nevoie de *conducători în puterea cuvântului*, după-cum ne-am exprimat în cursul acestui articol.

VI.

Ce înțelegem noi și ce trebuie să se înțeleagă sub expresiunea de »conducători în puterea cuvântului«? Ca să nu pierdem vreme cu tâlcuirea acestui lucru, ne provocăm la o pildă strălucită din istoria noastră: oamenii politici mari dela 1848. Acești nemuritori ne-au probat prin fapte, cari sînt atribuțiile necondiționate ale conducătorilor în puterea cuvântului: idealismul cel mai pur, bărbăția care nu cunoaște teamă, devotamentul desevîrșit pentru neam, în sfîrșit puterea eroică de a se sacrifica pe sine intereselor obștești, prin muncă dacă se cere muncă, prin jertfe, dacă se cer jertfe. prin luptă dacă s'a deschis lupta, prin moarte, dacă se cere viața lor. . .

Asemenea conducători în puterea cuvântului avurăm noi la miezul veacului celui de al XIX-lea, când poporul nostru sclav de abia număra o mână de oameni culti. Astăzi, când poporul nostru liber de robia feudală se poate lăuda cu o pătură cultă atât de numeroasă, n'ar fi decât prea firesc să dispunem cu belșug de conducători în puterea cuvântului. Dar' în realitate, prea puțini ne stau la îndemână.

Eată deci o nouă și mare problemă actuală pentru viața noastră națională: *clasele culte sè-'și tragă seama cu datoria lor ca să ofere poporului conducători în puterea cuvântului.*

În familie, în școală și în viața practică — pretutindenea educația claselor noastre culte sè țină cont de cerințele acestei probleme. Cu alte cuvinte, clasele noastre culte sè se adape la izvorul idealismului pur, al bărbăției, care nu știe ce-'i frica, al devotamentului desevârșit pentru neam, al sacrificiului de tot ceea-ce cere binele ob-

ștesc, cărui să fie subordonat totdeauna binele personal.

Învățători, preoți, profesori, avocați, medici, negustori — cu toții se lumineze de învățăturile sfinte pecetluite cu sângele eroilor dela 1848 și cu toții se nisuiască a se distinge prin vrednicia lor *altruistă* și a se desprinde din negura grea a materialismului, care par'că începe a se lăți ca o pecingine și asupra noastră.

Educate în asemenea virtuți cetățenești, clasele noastre culte vor pute produce un contingent de zece-ori mai mare ca astăzi al conducătorilor în puterea cuvântului. Ear' acești conducători vor înțelege și vor avè și puțința de a supraveghia și de a influența școala politică a poporului, îndrumându-o spre desevîrșire.

Având în chipul acesta disciplinate politicește, atât clasele noastre culte, cât și masele populare, am voi să vedem guvernul care-ar mai îndrăzni să considere desființat partidul nostru na-

țional, sau care să nu fie *nevoit* să ia notă despre existența noastră ca proprie individualitate etnică!

Dar' chestiunea cu adevărat arzătoare este, cum se se ducă la îndeplinire disciplinarea claselor noastre culte și a masselor populare în baza principiilor ce am atins?

Răspundem: prin muncă națională pe toate tărîmurile vieții publice și individuale, adecă prin o *naționalizare desevîrșită a vieții noastre românești*.

Naționalizarea vieții noastre românești? Poftim o banalitate din cele mai strașnice, — își vor închipui aceia mulți, cari s'au îndeletnicit să vază toate lucrurile pe deasupra, să judece superficial ori-ce idee. Da, *naționalizarea* vieții noastre românești, — vom răspunde cu tărie și mai apăsată: înțelegând ca ideea națională cea serioasă, ear' nu fanfaronada națională cea de sărbătoare, să domine toate manifestările, toate mișcările, toate întreprinderile, toate așezămintele și toate condițiile vieții poporului și ale claselor noastre

culte. *Ideea națională — adecă ideea binelui de obște românesc triumfătoare asupra binelui personal, fie ori-cât de românească persoana în chestiune! . . .*

Cu alte cuvinte, problema așa numitei (de noi) *naționalisări* a vieții românești, pretinde dela fiecare dintre noi, în special și dela toate societățile noastre de ori-ce fel, urmărirea *în prima linie* a binelui de obște românesc, stăruirea cu serioșitate pentru toate interesele noastre naționale.

Ca oameni politici în viața cetățenească, ori ca conducători ai destinelor noastre culturale, ori ca personalități în viața noastră socială, ori în calitate de acționari și de întreprinzători în viața economică — în ori-ce situațiune ne-am găsi, noi să nu perdem din vedere binele de obște românesc, nesocotindu-l cu păcătoasă ușurință ori chiar identificându-l imoralicește cu binele nostru personal!

Numai naționalisând individual, adecă *prin noi înșine* toată firea, toată cuge-

tarea, toată munca noastră de oameni ai vieții publice, vom pute să premergem cu bună pildă poporului pentru instruirea lui politică. Numai subordinând binele nostru personal binelui de obște românesc, vom găsi în popor încrederea de care avem nevoie, ca să-l putem conduce. Numai dedicându-ne problemelor de bine pe seama maselor populare sub raportul politic, cultural, economic și social, vom pute căuta la vreme *forțele naționale proprii* în popor, fără să ne pomenim isbiți de zădărniciă căutării noastre. Singură o muncă idealistă de naționalizare în contrast cu spiritul practic de materializare al timpului, ne poate oferi garanțiile, că momentele decizătoare pentru soarta noastră națională în monarhie vor întimpina un popor conștient de sine, — un popor de »Cehi« în sudostul regatului ungar.

VII.

Condițiunile insuportabile, cari se mențin prin forța unei puteri de stat despotice și violent provocătoare în ce privește viața noastră politică în cadrele statului ungar sau mai adevărat în ce privește despoierea noastră de posibilitatea unei vieți politice în marginile actuale ale constituției și cu deosebire în limitele de fer ale regimului de opresiune maghiar, sânt atât de strigătoare, au îmbrăcat înfățișarea unui incendiu, ale cărui flăcări se urcă la cer și cari aprind și pârjolesc din temelie, încât *conducătorii firești ai poporului ar trebui să observe cu toții* pericolele iminente și ar mai trebui să nu cunoască nici unul preocupare mai înțeptoare ca datoria lor de a studia problemele actuale ale luptei noastre

politice și de a căuta procedurile serioase, pe cari să le aplice vieții noastre publice, ear' nu să doarmă somnul de moarte al apatiei, dungîți pe perinele nemișcării distrugătoare sau să pescuiască după încercări de noroc și aventurioase, la cari să recurgă fără să-și dea seama de zădărnicia (dacă nu chiar *primejdia*) acțiunilor ce ar voi să întreprindă.

Ar trebui. . . Eată-ne ajunși la expresia dureroasă, care ne întimpină prea adese-ori când e vorba de datorințele noastre naționale *actuale*, când se pun în discușiune adevăratele necesități ale vieții noastre publice. Pentru-că, într'adevăr, cu cât vom ave o cunoștință mai amănunțită de împrejurările de astăzi ale vieții noastre politice, cu atât vom ave de constatat o atitudine mai superficială a celor mai mulți din miile de conducători firești ai poporului.

Asupra celor mai mulți conducători firești, starea de robie politică ne mai pomenită, în care ne-au îmbrâncit

opresorii maghiari prin sfidarea legilor și prin abuzul puterii de stat — exerciază tocmai influența contrarie dela aceea, pe care ar fi natural s'o exercieze: *resignarea și descurajarea* inimilor, în loc de *revoltarea* și în loc de *îmbărbătarea* conștiențelor cetățenești.

Este prea adevărat, că atentatul de desființare al guvernelor maghiare asupra organizațiunii noastre de partid și încătușarea voinței libere a cetățeanului român și a presei române prin ucazuri turcești și prin aplicarea cu rea credință a codului penal — constitue tot atâtea lovituri de o sëlbatică asprime. Fără dreptul întrunirilor, fără dreptul liberei opinii în presă — cum s'ar putè pretinde, că ni-s'ar mai fi lăsat de cătră guvern măcar un dram de posibilitate în mișcarea noastră politică?

Însè n'avem de scăpat din vedere nici ceealaltă parte a chestiunii: *desființați de vrășmași politicește, avem cu atât mai multe cuvinte de a ne în-*

ființa o puternică fortăreață politică prin ținerea morțișă la organizarea noastră de partid și prin validitatea de fapt a vieții noastre politice, care nu ni-se mai recunoaște de drept. Căci nici-odată în istorie, legile și dispozițiile cari au atins drepturile cardinale ale popoarelor conștiente de sine — n'au reușit și nici nu pot reuși să devină la putere, ci *hârtie* mânjită au rămas și numai *hârtie* mânjită pot să rămână, câtă vreme conștiința poporului atacat este trează și viguroasă.

Poate pune legea stăpânire pe multe libertăți și pe multe dreptăți ale omului — însă pe *libertatea sufletului* și pe *dreptatea luptei esacerbate* nici-odată nu va pute pune stăpânire!

În loc să cădem în descurajare sau să ne luăm refugiul la experimentări politice fatale, care ne-ar atrage de-adreptul în cursa pusă de vrășmaș, noi să ne întoarcem privirile la noi înșine și fără de a voi să ne găsim un razim fals pe nescari pre-

tinse *forțe proprii*, să mișcăm toate petritele, ca *forțele proprii* să ni-le cultivăm *prin noi înșine*: prin o școală care să pregătească poporul în vederea evenimentelor mari ce-l așteaptă și prin apostolatul fanatic al conducătorilor firești întru deșteptarea și întru oțelirea forțelor proprii ale națiunii.

Cine să facă școala politică a poporului? Conducătorii lui firești, dela sate și din comitate. Dar' acești conducători, după-cum ni-se va replica și după-cum am mărturisit-o noi înșine, nu-i posedăm astăzi nici în numărul suficient, nici »*în puterea cuvântului*»; deci cum ar pute să deschidă tocmai acestia o școală politică pe seama poporului? Răspundem: vor pute să deschidă școala *prin ei înșisi*, adecă *oferind prin atitudinea și prin munca lor de aci înainte pildă bună poporului, care să se facă părtaș de o chibzuită și de o îngrijită diriguire a tuturor frunțașilor sei*.

În comparație cu starea noastră politică dela 1848, — o repetăm, —

clasele noastre culte sînt atît de numeroase astăzi, ear' însași treapta noastră de civilizație atît de înaintată, încât puțința și a unei și a celeialalte probleme de mai sus se presentă ca fiind bine înlesnită. Totul este *să voim*; voind — *să muncim*; muncind — *să sacrificăm*; sacrificînd *să dăm pilde frumoase poporului*.

Ear' atunci — mulțimea conducătorilor în puterea cuvîntului nu ne va mai lipsi și nici școala politică a poporului nostru nu va mai părè multora o utopie în zilele noastre. Atunci, armonia solidarității naționale întemeiată pe reciprocitatea de muncă românească și de sacrificii între clasele noastre culte și între popor, o condiție indispensabilă pentru politica cea cu adevărat națională, se va fi realizat și va rodi roadele minunate ale *forțelor proprii* existente în măsura cerută de împrejurările vitrege prin cari trecem și de momentele decizătoare, spre cari ne împinge desfășurarea politicei din monarhie sub raportul naționalităților.

În urmare, nu deputați de bâlcium și alegători de clacă, — dar' conducători în puterea cuvântului și un popor conștient de misiunea sa politică, eată calea de întărire a propriilor forțe, eată calea unei veritabile *»ere nouă«*.

Vom insista în special asupra datorințelor, cari revin conducătorilor fi-rești ai poporului față cu sine însuși și față cu masele — pe tărîmul politic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIII.

Datorințele politice ale conducătorilor nostri firești, dela sate și din comitate, se acoper cu datorințele unui cetățean brav, care nu numai nu lasă nimic din dreptul seu, dar' reclamă și drepturile cari nu 'i-se acordă sau 'i-s'au răpit și se mai acoper cu datorințele unui comandant în luptă, care este răspunzător de armata sa, revenindu-'i și gloria și rușinea eventuală a soldaților sei.

Cetățeni totdeauna la locul lor și totdeauna în apărarea drepturilor naționale, comandanți totdeauna în fruntea armatei și totdeauna premergând cu exemplu bun soldaților — astfel să fie toți conducătorii firești ai poporului nostru, dacă e să-'i privim frunțași în puterea cuvântului. Și după-cum fie-

care cetățean adevărat se întrepune și chiar se espune pentru drepturile celorlalți cetățeni cu același devotament și cu aceeași hotărîre, cu care își apără propriile interese, întocmai *toți* conducătorii noștri firești se se întrepună și chiar se se espună pentru drepturile poporului cu același devotament și cu aceeași hotărîre, cu care își apără propriile interese. Și după-cum fiecare comandant înțelegetor de datoria lui conduce pe ostași în toate luptele, se aruncă în frunte dacă e nevoie și-i apără cu tragere de inimă de orice primejdie 'i-ar amenința, întocmai conducătorii firești ai poporului nostru se-'l conducă în toate luptele lui, se se arunce în fruntea luptelor dacă e nevoie și se-'l apere cu tragere de inimă de orice primejdie 'l-ar amenința.

Față cu sine însuși și față cu masele populare, datorințele de căpetenie ale conducătorilor firești se concentrează în tesa atinsă în cursul articolelor de mai nainte: *subordonarea*

propriilor interese binelui de obște și dovedirea acestui act prin o neînteruptă muncă idealistă și energică de cetățean-model și de comandant-model, în scopul naționalisării vieții noastre românești ca să devină inespugnabilă în fața uriașelor efortări de desnaționalizare, cari le face dominațiunea maghiară și maghiarisătoare.

Cerând fiecărui conducător firesc al popului nostru să devină un *cetățean-model*, ar greși cei-ce ne-ar reproșa, că cerem un lucru prea firesc și prea ușor, care se îndeplinește de mult în viața noastră națională. De altfel, această opinie *greșită* o putem observa la mulți și poate n'am esagera spunând, că ea domină aproape întreaga noastră opinie publică, — ceea-ce constituie un rău, a cărui combatere o dorim și o pretindem ca o problemă actuală a vieții noastre naționale. Pentru-că, în realitate, a fi un *cetățean-model*, cu deosebire atunci când faci parte dintr'un *popor, care luptă pentru*

esistența sa actuală în contra însuși a puterii de stat, reprezintă o problemă foarte grea pentru cei-ce o înțeleg și o resolvă cu toată conștiințiositatea!

Dacă toți conducătorii firești ai poporului nostru, în număr de câteva mii de preoți, advocați, medici, mari proprietari, profesori, învățatori, comercianți, — ar fi pe lângă ceea-ce sînt, adecă *buni Români și cetățeni-model*, adecă oameni cari se luptă în fiecare zi pentru dreptul și pentru dreptatea lor și a poporului lor și se nu treacă ușor peste nici o datorință cetățenească națională, — atunci partidul nostru național ar însemna pentru vrășmași, *o tabără înspăimîntătoare de luptători unul și unul!*

Dacă toți conducătorii firești ai poporului și-ar face *în fiecare moment și cu permanentă stăruință* datoria lor de cetățeni-modeli în lupta națională, atunci nesocotirea legii de naționalități (ca să aducem o pildă) ar provoca pe fiecare zi conflicte strașnice între noi și între puterea de stat, ear' n'ar în-

semna cum înseamnă astăzi, un act cu care ne-am obicinuit, deși nu-*l* aprobăm...

Dacă toți conducătorii firești ar fi cetățeni-modeli pentru poporul nostru, atunci am avea ocaziile însuflețitoare și priveliștea educatoare de-a asista la o școală politică adevărată, privind — luptele sistematice românești, cari s'ar da pretutindenea și totdeauna față cu puterea de stat abusivă și maghiarisătoare: la comună, la oraș și în adunările comitatului, ear' n'am avea de înregistrat din Paști în Crăciun câte o luptă ca și colo în cutare sau cutare adunare a comitatului cutare și cu cine știe ce ocazie excepțională — după-cum din nenorocire se întâmplă astăzi în viața noastră politică.

Dacă ar fi *cetățeni-modeli* toți conducătorii firești ai poporului nostru, atunci *respectul față cu dreptul limbii noastre* ar fi, credem, incomparabil mai mare din partea autorităților de stat, ori dacă nu, cel puțin nerespectarea dreptului limbii noastre ar fi sever pe-

depsită la fiecare abus prin dificultățile, pe cari le putem pune în calea organelor publice, cari nu respectă prevederile legii de naționalități.

Eată deci că nu-î lucru de toate zilele să cerem conducătorilor noștri a deveni cu toții *cetățeni-modeli* și nu-î aceasta problemă de nebagat în seamă.

Urmând conducătorii poporului nostru datoriei lor semnalate mai sus, ei vor trebui să lupte cu fiecare prilej pentru drepturile noastre naționale față cu organele statului, să pretindă respectul drepturilor limbii și naționalității noastre cu ori-ce ocazie, să se espună pentru apărarea poporului în ori-ce clipă a luptei sale naționale, fie în ședințele comunale, fie în consiliile municipale, unde sînt membri, fie în congregațiile comitatului, de unde n'ar trebui să lipsească nici-unul cînd cer interesele naționale și cu atît mai puțin să voteze cu străinul, de-ar fi de zece-ori în slujba statului.

Cluburile noastre naționale în comitate, acestea să fie tărîmul unde se se ridice școala serioasă a cetățenilor-model pe seama conducătorilor și prin acestia pe seama poporului întreg.

Organizație politică, avînd aceste cluburi, cari constitue tot atâtea secțiuni ale partidului național, nu ne-ar lipsi; *ne lipsesc însă oamenii, cari se dee suflet organizației, ne lipsesc cetățenii-model*, adică acei cetățeni ideali, cari pe vremea înțeleptului *Solon* pedepseau cu necruțătoarea *atimie*, cu *disprețul public*, pe toți cetățenii, cari nu-și îndeplineau datoriile lor civice!

Devenind odată cetățeni-model, în sensul arătat, conducătorii firești ai poporului nostru n'ar mai ave de făcut decât un pas, ca să realizeze ceealaltă problemă politică actuală ce-i așteaptă în privirea poporului: să devină *comandanți-model*. Căci premergînd cu pilda cea bună poporului, ei vor ave și puțința și autoritatea de a conduce poporul în chip vrednic.

Cum să se opereze această conducere de așa, ca poporul să distingă în fruntea sa comandanți-model, să poată fi pus în cunoștința datoriilor sale de ostaș politic și să-și dea bine seama de misiunea marelui lupte naționale — aceasta o vom schița în cele următoare.

IX.

O politică națională nefalsificată putând să fie numai *democratică*, principiile și sentimentele adevăratei democrații vor arăta conducătorilor firești ai poporului nostru calea cea bună, care se-'i îndrume la *cel mai intim contact politic cu masele populare*. Acest contact să fie însă ferit de orice colorit demagogic și cu atât mai mult de orice spirit egoist și speculativ, trebuind să rămână în liniștea unei desinteresări curate și a unei desevârșite iubiri de popor și de interesele poporului.

Clasele noastre suprapuse sau culte, cari și ele s'au ridicat de-adreptul *din opincă*, fiindcă noi n'avem o aristocrație națională, și cari s'au așezat în pozițiuni sociale destul de avantajoase numai mulțumită sacrificiilor

enorme, pe cari le-au adus păturile țărănești, să nu-și uite nici-odată de marea lor datorie permanentă de-a plăti popoului generos cu aceeași monedă nobilă: cu iubire nețermurită, cu sacrificii îmbelșugate. În favoarea apărării popoului de vrășmași, în favoarea ridicării lui politice, culturale, sociale și economice, conducătorii lui firești, adecă clasele culte să nu pregete a face totul, să nu se dea înapoi dela nimic.

Tratând în special despre datoriile politice ale conducătorilor față cu poporul, relevăm obligamentul fiecărui conducător nu numai *a se considera*, dar' și *a se dovedi* un apărător chemat al intereselor politice de ori-ce fel, cari privesc poporul și un luminător al popoului în mișcarea politică pe căile cele bune și drepte.

Începând cu interesele comunale și terminând cu interesele naționale generale, conducătorii firești ai popoului sunt obligați să fie la pândă trează și să preîntîmpine ori-ce primejdie s'ar ivi

amenințând poporul. În această muncă a lor, care, sincer vorbind, este prea puțin luată în seamă astăzi de către cei mai mulți conducători firești, nici unul din conducătorii nostri n'ar trebui să cunoască nici odihnă, nici risic. *Neobosiți și punând în joc toate forțele lor intelectuale, materiale și etice* — în chipul acesta să se mențină fiecare conducător la cârma poporului încredințat, prin firea împrejurărilor, comandamentului seu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 La sate, preoții și învățătorii; în comitate, protopopii și conducătorii dela centru — acestia sînt indicați de împrejurări să țină în mână și frânele politice ale poporului și să-'i facă școală politică.

Cum să 'i-se facă poporului o școală serioasă în situația noastră politică nenorocită, când *dreptul liberei întruniri*, mijlocul constituțional cel mai potrivit și dreptul cetățenesc de căpetenie în ori-ce stat liber, ni-s'a confiscat prin nelegiuire și prin teroare?

Problema presentă, într'adevăr, dificultăți cât se poate de mari, — însă cu toate acestea ea se poate rezolvi dacă există *voință fermă* și dacă există *devotament fanatic* în sufletele conducătorilor nostri firești.

O voință fermă, un devotament fanatic sînt prețioase capitaluri politice ale unui conducător în puterea cuvîntului, cu cari se pot face minuni. Avînd voință fermă de a instrui poporul politicește, ocaziile se ofer în contactul de toate zilele al conducătorilor cu poporul. Fără de ceremonie și fără de sgomot se pot realiza progrese mari în cultivarea politică a poporului, prin contactul zilnic al conducătorilor cu oamenii din popor. Ear' c'un devotament fanatic, luptînd și sacrificînd pentru interesele politice ale poporului, — pildele vii ale conducătorilor prețuesc mai mult decît cele mai patetice discursuri de ocazie.

Și dacă sîntem despoiați de dreptul liberei întruniri, ne mai rămîne ce-

lalalt mijloc de propagandă politică în vieța de stat modernă: *presa*.

Presei noastre, săracă și mică, așa cum o putem susține, îi revine astăzi rolul de căpetenie în cultivarea politică a poporului. Cuvântul ei cald și luminat asupra chestiunilor de orice ordin în vieța publică a neamului nostru, ar însemna enorm de mult atunci, *când el ar pute să străbată la fiecare colibă românească, la fiecare suflet românesc.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Lățirea cât mai intensivă a ziarelor noastre în masele populare ca și în clasele culte, eată o nouă problemă a vieții noastre naționale, a cărei sarcină ar trebui s'o poarte cu bucurie și cu entusiasm conducătorii firești ai poporului.

Este timpul suprem, ca oamenii claselor culte să se cugete serios la datoria lor față cu presa noastră și premergând cu exemplu bun prin abonarea gazetelor din partea fiecăruia, — *să se intereseze de răspândirea gazete-*

lor populare în popor. Până acum, s'a făcut disparent de puțin în direcția aceasta, și numai de cătră *unii* din fruntași. De aci înainte, dacă voim să avem un popor pregătit politicește pentru evenimentele mari, cari ne așteaptă, și gata să ne urmeze la ori-ce semn 'i-am face, — se cere conducătorilor firești ai poporului să se facă *apostolii și agenții de propagandă ai presei noastre naționale.*

În special, să se răspândească în popor organele populare cum e »*Gaz. Transilvaniei*« de Dumineca, »*Foaia Poporului*« și celelalte gazete pentru popor. O problemă mult mai importantă, decât s'ar părè la primul moment, este aceea de a răspândi și *de a împământeni* în fiecare colț de țeară românesc, în fiecare sat, organele de publicitate naționale și populare. Realisând această problemă, care pretinde muncă strașnică și chiar sacrificii unde sânt necesare — am câștigat două strălucite comori în strădania de a cultiva

politicește poporul: deoparte masele populare sînt luminate cu temeinicie și sînt ținute în curent asupra cauzei naționale și a evenimentelor ce ne așteaptă, de altă parte ele sînt ferite de veninul unor gazete de contrabandă ungurească, după-cum e »*Poporul*« din Pesta, cari se ofer gratuit țeranilor noștri.

Esecutarea problemei mari de a răspîndi presa și cu deosebire gazetele populare în țărănime, revine în prima linie preoților și învățătorilor dela sate, ear' în linia a doua protopopilor și claselor culte dela centrele noastre. Acești factori conducători au să țină în curent ziarele noastre de tot ceea-ce se face în politica poporului nostru și au să dea informații esacte și la timp, ear' nu încâlcite, preocupate și cu luni de zile întârziate, cum se procedează de cele mai de multe-ori astăzi.

Atunci când vom ajunge ca poporul să fie dominat de presa noastră în măsura cuvenită, când țeranii noștri

vor ceti *cu toții* organele noastre populare, ear' cei-ce nu știu ceti vor afla cuprinsul lor dela știutorii de carte — în acel stadiu viitor al vieții noastre naționale, care n'ar mai trebui *amînat* prin negligența conducătorilor nostri, *vom putè dispune de o armată de oameni disciplinați politicește*, cărora va fi suficient să li-se facă un semn din ochi, o mișcare de sprânceană, ca să știe *care-'i datoria lor națională la un moment dat...*

Dar' școala politică a poporului și a claselor culte, trebuie să se brodeze pe un fond cultural, economic și social *puternic*, ceea-ce vom trata în cele ce urmează.

X.

După-cum am atins în trecăt la începutul acestor articole, un studiu comparat asupra stării noastre culturale actuale față cu starea culturală ce o aveam la 1848 — ar concluda la rezultate splendide în ce privește progresele ce am săvârșit pe toate tărîmurile vieții noastre culturale. Chestiunea se înfățișează atât de firească și atât de limpede pentru ori-cine, încât credem superfluu a mai insista s'o lămurim.

De-ar fi însă mai strălucite decât sînt, progresele ce am săvârșit dela 1848 iau o față mult mai puțin luminoasă, dacă le privim în comparație cu starea culturală *nu* a marilor popoare europene, ci numai cu starea culturală a Maghiarilor sau a Sașilor, dacă le

mai privim sub raportul atentatelor sistematice, pe cari dominațiunea maghiară le îndreaptă și asupra vieții culturale a poporului nostru, fără să cunoască excepție sau cruțare, și dacă le privim, în sfârșit, sub raportul exigențelor culturale foarte mari și foarte simțite atât în ce privește straturile noastre țărănești, cât și în ce privește educația *curat națională și temeinică* a claselor noastre culte.

Generația nemuritoare dela 1848 ne-a lăsat prețioase moșteniri și pentru viața noastră culturală. Ne-a lăsat așezăminte naționale mărețe îngrădite în cadre bine definite și înșănțuite cu șanțurile legii positive. Bisericile noastre amândouă și organizația lor de astăzi, școala, »Asociațiunea« și Societatea de teatru toate sânt opera generației bătrâne dela 1848 și a urmașilor ei imediați.

Datorința noastră, a generației actuale, este nu numai să păstrăm *neatinse* toate așezămintele culturale moștenite dela predecesorii nostri și ase-

diate de către puterea de stat în ciuda legilor existente și în defiderea dreptului, dar' și *desevîrșirea* lor, potrivit cu cerințele de progres ale timpului și cu exigențele atât de multe și atât de serioase ale vieții noastre *naționale*.

Predecesorii ne-au lăsat așezămintele, noi să le transmitem urmașilor în stare mai desevîrșită. Având cadrele bine încheigate ale vieții noastre culturale, datorința noastră este să punem suflet în lăuntru așezămintelor ce le-am primit de-a gata, să le asigurăm o viață sănătoasă și înaintată ca perfecțiune, să lărgim cercul lor de influență cât se poate de mult și să le înrădăcinăm cât de adânc în poporul nostru.

Limitele îndatinate ale unor articole de ziar nu ne îngăduie să stăruim în special asupra datorințelor noastre naționale față cu școala, față cu biserica, față cu societățile noastre, față cu literatura noastră.

Problema de căpetenie este și aici: *conducători în puterea cuvântului, cari*

să se intereseze de binele și de propășirea culturală a poporului în chip desinteresat și cu tot zelul și cari s'și pună la inimă apărarea fanatică a tuturor așezămintelor noastre culturale și desevârșirea lor potrivit cu progresul altor popoare și cu exigențele vieții noastre naționale.

Deoparte, conducătorii firești ai poporului s'țină cu gelosie și cu sfințenie la neatârnairea și la caracterul național al tuturor instituțiilor noastre culturale, de altă parte s'țină cu aceeași gelosie și cu aceeași sfințenie la ridicarea lor pe nivelul cerut de spiritul timpului modern și la împărtășirea cât mai largă a masselor de beneficiile acestor instituții.

În ce privește biserica și școala, seminariile noastre teologice și pedagogice ar fi vremea să pună cea mai mare îngrigire, ca să cultive generații de preoți și de învățători tot *unul și unul*. Ar fi vremea să dispară cu desevârșire din ogorul bisericesc și școlar rămășițele de semi-cultură ale timpu-

rilor trecute. Recunoaştem, că profesorii nostri pun multă osteneală şi că mari merite 'şi-au agonisit şi până acum în această privinţă, dar' vor recunoaşte şi dînşii, că sîntem departe de a se proceda cu *sistemul* şi cu *severitatea* unei bine cristalisate campanii culturale pentru alcătuirea modernă regeneratoare a claselor noastre preoţească şi învăţătorească. Cultura minţii şi cultura inimii *în bazele şcoalei naţionale şi la nivelul progresului modern* — aceasta a fost şi este, aceasta trebuie să fie de aci înainte *mai mult* problema de aur a diriguitorilor din fruntea bisericilor gr.-or. şi gr.-cat. şi a celor din fruntea şcoalelor noastre.

Încât pentru celelalte profesii liberale, advocatura, medicina etc., pe urmă în ce priveşte pe funcţionarii de stat, pe cei dela băncile române etc., clasele noastre culte se găsesc în faţa problemei *neintârziată* de-a încheia de aci înainte legături mai prieteneşti şi mai intime cu tot ceea-ce înseamnă

cultură și literatură românească.... Fatalitatea prea desastroasă, că generațiile noastre își primesc cultura și educația mai ales în școalele străine și cu deosebire în veninoasele școale ungurești — trebuie să provoace mai multă bătaie de cap celor cari se interesează de viitorul culturii noastre naționale. Ceea-ce întunecă în educația generațiilor noastre tinere cultura maghiară, are să lumineze: *ântâiu, educația familiară*, despre care vom trata mai târziu; *al doilea, activitatea societăților noastre de cultură*; *al treilea, însași inițiativa fiecărui membru al claselor noastre culte*, care trebuie să-și țină de o datorie primordială *a se instrui românește*, hrănindu-și sufletul cu literatură și cu cultură românească.

Este locul să subliniem câteva adevăruri, cari poate vor face impresia de crude, dar' a căror mărturisire ne pare de neîncunjurat:

În zilele noastre, când vedem pri-mejduită grav până și cultura noastră

națională, cei mai mulți dintre noi se laudă cu această cultură și-i jură credință, fără să o cunoască, întocmai cum ne fălim cu *dulcea* noastră limbă românească, pe care însă o vorbim atât de *amarnic*... Cei mai mulți dintre noi, proclamă biserica drept scutul și razi-mul naționalității noastre, fără să se intereseze măcar de ea... Școala o slăvesc ca un tezaur național, pentru care ar turba de mânie când ni-s'ar răpi, dar' până una alta nu se prea sinchisesc mulți cu nevoile ei actuale... Societățile noastre culturale sunt adorate ca progrese fără de seamăn, însă din miile de mii de cărturari români câți sunt înscriși membri, câți își plătesc cotisațiile și câți se interesează în vr'un chip de ele?... Presa constituie astăzi »singura armă« în lupta noastră națională, — dar' câți din miile de mii de *cetitori* români abonează gazetele românești?... Literatura română este pe buzele tuturor, dar' ne-ar plăcè să știm câți sunt acei puțini, cari s'o aibă

și-n minte și-n inimă, ear' nu numai pe buze?...

Să nu ni-se reproșeze *pesimism* când afirmăm aceste adevăruri, — ar fi un cap de acuzatie nedrept. Să ni-se recunoască *sinceritatea* și să ne cuge-tăm cu toții asupra tristei temeinicii, care ține în picioare adevărurile de mai sus, — ar fi un început de regenerare în ce privește starea noastră generală sub raportul *culturii naționale*.

A sosit de mult vremea ca să mai încetăm cu apologia progreselor noastre culturale și să ne luăm în schimb oste-neala de-a cunoaște și de-a satisface exigențele culturale actuale atât ale clasei noastre culte cât și ale păturilor de jos. A sosit vremea, în care nu mai este de ajuns, a devenit chiar nesuferit să deșteptăm dragostea față cu așeză-mintele noastre culturale prin laudele gurii celei lesne vorbitoare. Dragostea de cultura noastră națională s'o trezim *prin muncă*, numai prin muncă. Căci ridicând și desevîrșind așezămintele

noastre culturale, noi le-am făcut atât de scumpe neamului, încât ori-ce laudă devine de prisos și ori-ce atentat asupra lor înceată de-a fi numai *revoltător* și devine de-a dreptul *zădărnicit*.

În cele-ce urmează, vom încerca să prezentăm, deoparte exigențele și modalitățile cultivării poporului, de altă parte rolul special al claselor suprapuse în mișcarea culturală a păturilor țărănești.

XI.

Factorii cei dintâiu și cei mai de seamă în mișcarea culturală pentru masele populare, sînt *biserica* și *școala*. Conducerea acestor funcțiuni culturale organice în viața poporului nostru, încredințată unor mâni destoinice, cărora să le dicteze capete luminate și suflete clare, comportă o însemnătate incomparabilă.

Pentru-ca să-și îndeplinească însă cu bun rezultat misiunea lor măreață, atât școala cât și biserica trebuie să fie strîns legate de viața sufletească a poporului prin *contactul intim încheiat cu poporul potrivit firii și priceperii lui*.

După cum mărturisesc exemplele superbe ale bisericei germane dela reformațiune încoace, arma culturală indispensabilă în mîna oamenilor bisericei,

în scopul cultivării poporului, este *propaganda vie*, este puterea cuvântului, este predica ținută *pe înțelesul și potrivit cu firea și cu exigențele culturale și morale ale claselor de jos*. La noi? Tocmai această propagandă, sufletul bisericeii în misiunea ei culturală-educativă, este cea mai neglijată. Atât în biserica gr.-cat., dar' *cu deosebire* în biserica gr.-or. — predicile sînt evenimente de sîrbătoare mare, ear' nu o datorie sîptemînală neîncunjurată a preoților noștri. Pe urmă, și predicile cari se țin sînt în partea lor covîrșitoare puțin potrivite firii și exigențelor culturale și morale ale poporului nostru. Preoții noștri cei mai mulți nu-și dau osteneala să pîtrundă adînc la sufletul țeranului, să-'i cunoască temeinic firea și felul seu de a vorbi și de a cugeta, să-'i observe exigențele lui culturale și morale și să caute a le satisface prin cuvîntări, cari să fie *cu folos* ascultate de popor și mai ales *înțelese* de el. Admitem *escepțiunile onorabile*,

dar' tocmai existența acestor *excepțiuni* aruncă o lumină posomorită asupra chipului, în care elementele noastre bisericești își îndeplinesc funcțiunea lor de factori culturali în viața poporului nostru.

În urmare, o problemă actuală de căpetenie a bisericei în viața noastră culturală este *introducerea sistematică și inteligentă a predicilor săptămânale*. Sistematică, adecă preoții nostri să fie pregătiți cu sistem în arta predicii și să-și facă un sistem, ear' nu ocazie solemnă, din cuvântările bisericești; *inteligentă*, adecă preoții nostri să cuvinteze într'o limbă populară curată, pe care să o învețe bine din popor, ear' subiectele cari le tratează să nu poarte numai marca medievală a lui »*Cap. 5, vers. 12... Zis-a Domnul...*«, ci să poarte și timbrul și să și lămurească înțelesul exigențelor culturale și morale *actuale* ale poporului.

Numărul total al preoților nostri gr.-cat. și gr.-or. întrece suma de 3000.

Ei bine, dacă vom reuși să răsbatem calea grea care se ne ducă la realizarea reformei de mai sus, — am avè 3000 de apostoli cari se cuvinteze în fiecare Duminecă poporului, se-'l cultivate și se-'l moralizeze potrivit firii lui și pe înțelesul limbii lui, ear' nu pe o limbă păserească vorbită din nenorocire și astăzi în cele mai largi cercuri ale claselor noastre culte și care geme de elemente străine caracterului genuin al limbii românești. Având 3000 de apostoli *românește* cuvântători și drept înțelegători de exigențele culturale și morale ale noastre, — starea culturală a masselor populare și chiar a straturilor culte dela oraș, s'ar ridica cu o repeziciune surprinzătoare la rezultate serioase și mari, pe cari le-am putè cu drept cuvânt admira și noi și urmașii nostri și chiar popoarele, cari trăesc împreună cu noi!

În ce privește *școala*, problemele de muncă ce ne așteaptă sânt cu atât mai mari, cu cât opera puterii de stat

în contra noastră a luat proporții cu totul amenințătoare prin școalele de stat, cari se înființează mereu și prin întreg complexul de uneltiri demonice, cari nu ținesc la mai puțin decât ruina școlii românești în țeara noastră.

Conducătorii așezămintelor noastre pedagogice se țină ca la ochii din cap la idealul de a crește învățători români model sub toate raporturile: și ca știință și ca moral și ca putere națională. Ear' încât pentru sacrificiile pe altarul școlii române, sevirșesc de-a dreptul un păcat național toți aceia, cari se codesc să aducă prinosul lor de jertfă. În acest punct, clasele noastre culte au datoria să premeargă țăranului cu pilde vii de sacrificiu și *prin faptă* să-l lumineze asupra jertfelor, cari trebuie să le facă la rîndul seu și poporul pentru școalele dela sate.

Școalele cari le avem, se le ridicăm la un nivel ireproșabil, pentru-ca guvernul se nu mai poată cârti o vorbă, ear' poporul se vază cu ochii cât de

scumpe îi sînt școalele și se nu mai îngădue miseria traiului învățătorilor nostri, ori chiar și închiderea școlii românești.

În chipul acesta, școalele de stat sînt combătute prin realitatea faptelor, ear' nu numai prin entuziasmul sentimentului național.

Mai departe, conducătorii firești ai poporului se-'l îndemne a-și ridica o școală în fiecare comună românească, ear' învățătorii se-'și organizeze pretutindeni școale de Duminecă pentru țărani neștiutori de carte. Alături de salutarele coruri de plugari, școalele acestea de Duminecă ar fi un motor puternic pentru luminarea poporului.

Țînta noastră de aur pe tărîmul învățămîntului popular se fie deci: școale bune și școale pretutindeni în satele noastre și la orașe. Atunci cînd cele peste 3000 de comune românești vor avè fiecare o școală bună românească, va fi destul o generație de oameni pentru-ca analfabeții se-'i pomenim

numai din amintirea trecutului sau cel mult ca o excepție în viața noastră culturală !

În munca de ordin cultural a luminării poporului nostru, »Asociațiunea« are datoria unei mari misiuni de îndeplinit, unei misiuni indicate prin însuși scopul ei de căpetenie: cultura și literatură *poporului român*.

Ne face o bucurie să constatăm, că această misiune a început a preocupa în vremea din urmă cercurile conducătoare ale »Asociațiunii«, ear' acest început de reformă se vede realizându-se deocamdată în *bibliotecile populare* și'n *răspândirea de cărți în popor*.

Este însă și o datorie să constatăm, că opera ce s'a inițiat trebuie lărgită și desevirșită pe un plan mult mai complet. În prima linie, despărțemintele »Asociațiunii« ar fi vremea să se descătușeze de cercul strîmt și vițios al adunărilor de șablon *administrativ* și să pună la cale adunări cu adevărat *culturale* și *literare*, în cari să se țină

prelegeri *pe înțelesul poporului* și asupra unor teme, cari să le priceapă poporul și cari să-și fie de folos, ear' nu asupra cine știe cărei »*filoxere*«... Asemenea adunări s'ar pute face mai multe pe an, ear' nu singură cea *obligată* în urma literelor din statute.

Tot despărțemintelor ar reveni datoria să răspândească în popor și gazetele noastre populare, în special »*Foaia Poporului*«, care se ocupă cu preferință de afacerile culturale și economice ale poporului.

Un rol generos în cultivarea poporului revine și *tinerimii noastre universitare*, care — spunând adevărul pe șleau — n'ar mai trebui să se țină atât de rece față cu mișcarea culturală a poporului nostru. Acea superbă reformă modernă a popoarelor culte din apus — *University Extension* — n'ar fi oare o minunată armă de cultură pe seama poporului în mâinile celor câteva sute de tineri pe cari îi susținem la școalele înalte?...

În timpul vacanțiilor, tinerii noștri răspândiți la sate ar pute înțemeia și au datoria să înțemeieze *școala liberă* a poporului prin prelegeri de interes popular ținute la Dumineci și sărbători.

Eată o nobilă misiune, care ne-ar plăcè să preocupe cercurile tinerimii universitare în sînul căreia puterea de muncă și căldura entusiasmului se împreună într'o armonie atît de generoasă și unde *ideile democratice* își au tărîmul cel mai prielnic!!!

XII.

Una din condițiile fundamentale ale vieții naționale temeinic așezate este ca păturile conducătoare ale poporului să jure în *credeul culturii naționale* nu numai din buze, ci din tot sufletul. Cu alte cuvinte, clasele culte ale poporului să fie străbătute până la inimă de ideile, de sentimentele, de năzuințele generoase, cari isvoresc din cultura națională ori mai corect zis din cunoașterea adâncă a culturii naționale în toate ramurile ei, dar' cu deosebire în ce privește *istoria și literatura* națională.

Am putè să afirmăm noi, cu liniștită conștiență, că păturile culte ale societății noastre de astăzi se găsesc în posesiunea acestei stări? Am putè să ne amăgim cu ilusia, că situația culturii

naționale a claselor noastre culte presentă un tablou, care se ne satisfacă?...

Fără să opunem acestor întrebări un negativ categoric, ceea-ce ar fi esagerat și injust, este o chestiune de pur adevăr să recunoaștem că sîntem încă departe de realitatea unei culturi naționale, bine fondată și puternică, a claselor noastre culte și că problemele vieții noastre naționale sînt mari și sînt neaminate sub acest raport.

Necunoscînd faptul acesta, n'avem să ne descurajăm, ci mai vîrtos să ne îmbărbătăm la muncă. N'avem să ne descurajăm, fiindcă faptul în sine este firesc. Este chiar prea firesc, ca păturile noastre culte, cari sînt nevoite să-și facă studiile de obicei *la străini* și de cele mai de multe-ori în școalele veninoase ale maghiarismului, nu-și pot ușor asigura cunoașterea satisfăcătoare a culturii naționale, cu atît mai puțin a istoriei sau a literaturii române în special. În cea mai mare parte, generațiile noastre de astăzi sînt nevoite

să-și facă liceul la Unguri, fiindcă liceele românești sînt prea puține, ca să poată răspunde exigențelor culturale actuale ale poporului nostru; pe urmă, *toți* tinerii nostri urmează *de nevoie* la universitățile ungurești, unde nu-i nici pomeneală de istoria noastră națională, ear' literatura noastră e dată pe mîna unui fost polițaiu (la Cluj) și a unui ciocan-nicovală ungurească (la Pesta).

Dacă este însă prea firesc tristul adevăr de mai sus, dacă răul nu-i pricinuit din vina noastră, ci din vina vrăjmașilor nostri, — noi nu trebuie să ne găsim încă descurajați, dar' nici împăcați cu el, ci *mai vîrtos să ne îmbărbătăm la luptă pentru combaterea lui*.

În punctul acesta, rolul binefăcător al temeinicirii culturii naționale în clasele noastre culte are să-l îndeplinească deoparte *fiecare Român cult, prin munca lui individuală pentru sine însuși*, de altă parte au să-l îndeplinească *societățile noastre culturale și presa noastră*.

Asupra educației naționale a fiecărui Român cult prin munca lui, prin sine însuși — nu putem insista îndeajuns. Insistăm cu atât mai apăsător, cu cât din nenorocire prea puțini dintre noi înțelegem problema aceasta, prea puțini își iau osteneala să se cultive naționalicește prin studiul serios al istoriei și al literaturii naționale, să-și însușească o limbă românească curată, o gândire proprie românească și un gust literar românesc din cetirea cărților bune ale literaturii noastre, în care tonul îl dau astăzi cu drept cuvânt frații noștri de dincolo.

Și până când noi înșine, *individualicește* și prin *cluburi literare*, nu ne vom ridica la cerințele unei culturi naționale în sensul precizat mai sus — până atunci nu putem vorbi de o *serioasă* cultură națională a păturilor noastre culte, până atunci suntem espuși tuturor influențelor culturale periculoase și chiar veninoase pentru caracterul nostru etnic, cari ne ademnesc dinspre culturile străine.

Dar' este mare și datoria societăților noastre culturale, în prima linie datoria »*Asociațiunii*« și a »*Societății de teatru*«, în ce privește cultura națională a claselor noastre suprapuse.

Este chiar *supremă* datoria acestor societăți de a pune o îngrijire mai conștientioasă, mai sistematică și mai temeinică în rolul lor de a oferi păturilor noastre de sus *o cultură și o literatură românească*. Nu voim să afirmăm, că societățile acestea nu 'și-ar împlini datoria lor sub acest raport. Dar' trebuie s'o spunem, că nu 'și-o împlinesc *după-cum s'ar cere*.

Tot ceea-ce ne mângăie este, că atât »*Asociațiunea*«, cât și »*Societatea de teatru*« manifestă de câțiva ani încoace o energie de muncă mai bogată și un procedeu mai apropiat de misiunea lor culturală și literară de mai înainte. Cu deosebire *Societatea de teatru* a luat un început de avânt cultural și literar destul de îmbucurător.

Dar' amândouă aceste societăți gem încă și astăzi sub greutatea for-

malităților de administrație, ba chiar și a principiilor de administrație. Nisuița de altfel laudabilă și necesară de a strânge capitaluri cât de mari, întunecă și acum problemele culturale și literare ale societăților amintite și de multe-ori — am pute zice, *de obicei* — adunările generale, cari ar trebui să aibă în prima linie o însemnătate culturală și literară, nu fac decât. . . *administrație*, cetiri de procese verbale, buget și cel mult nescari sărbări ocazionale!

Cu chipul acesta însă, unde reînoim interesele noastre culturale și literare, unde rămâne cultivarea prin *conferențe serioase* a păturilor noastre culte?...

Nu e locul aici să deschidem o discușiune mai amănunțită asupra acestei chestiuni, scopul ce-l urmărim în aceste articole nu poate fi o *critică literară*, ci poate fi numai semnalarea rēului și precisarea problemelor de reformă.

Rēul 'l-am semnalat. Problemele de reformă chintesențiază în *necesitatea*

unei vieți culturale și literare organice a celor două mari societăți, pe cari le avem.

Alcătuirea secțiunilor culturale și literare la »Asociațiune« și începutul de progres cultural și literar ce-l vedem manifestându-se la »Societatea de teatru«, sînt *semne bune*, cari ar trebui să nu întârzie *a domina* și nu numai *a ilustra* activitatea celor două societăți pe tărîmul culturii noastre naționale propriu zise.

Accelerarea realizării acestor probleme cade tot în sarcina muncii claselor noastre culte și în prima linie în sarcina frunțașilor *chemați* să conducă destinele societăților noastre culturale.

O altă problemă actuală în ordi-
nului cultural al vieții noastre naționale,
este ca generațiunile tinere să rămână
la noi acasă și să nu treacă cu ușu-
rință frontierele la frații din România,
slăbind poporul nostru în forțele lui
culturale.

XIII.

Înainte de a intra în chestiunea trecerii elementelor culte dela noi în România, avem de relevat rolul presei în mișcarea noastră culturală.

Insemnătatea presei în viața publică a popoarelor moderne este de netăgăduit; nu numai atât, este suverană. Cugetători mari ai timpului, bărbați celebri au spus de repețite-ori ceea-ce realitatea confirmă în toată ziua și ceea-ce opinia publică simțește în fiecare moment: presa constituie astăzi a patra putere într'un stat de drept. Un distins om politic englez a dat de curând o expresie pregnantă acestui adevăr în parlamentul din Londra, când arătând la tribuna presei zise cu aplomb: această putere este mai importantă decât însuși parlamentul.

Nu vom face deci spor de vorbe, nici nu vom cheltui vremea încercând să lămurim noi însemnătatea presei în viața publică și în special în viața culturală, unde presa reprezintă școala cea mai vastă a milioanei în toate resorturile domeniului culturii.

De sine înțeles, că la noi Românii din regatul ungar, cari sîntem lipsiți de toate roadele binefăcătoare ale celor trei puteri cardinale în statul de drept: legislativa, administrația și justiția — presei îi revine o însemnătate cu atît mai de seamă în viața națională.

Dacă ne întrebăm însă, că dovedim oare și în ce privește presa progrese atît de strălucite dela 1848 încoace — va trebui să accentuăm cu durere grea, că rezultatele la cari ne vedem ajunși sub raportul presei în curs de un semi-centenar sînt prea puțin mulțumitoare în proporție cu rezultatele la cari am fi trebuit să ajungem după puterile noastre spirituale și materiale și după cerințele noastre politice și culturale.

Causele? Vor fi pe deoparte persecuțiunile brutale ale puterii de stat, care stoarce dela ziarele noastre tributuri enorme în bani și în oameni, dar' acestea se limitează la o epocă mai nouă a dominațiunii ungurești. În partea covârșitoare, causele că presa noastră a realizat progrese atât de mici, sânt a se căuta în noi înșine, *în vina noastră proprie*, în grea culpabila insuficiență de sprigin ce am manifestat-o față cu ziarele noastre și pe care o manifestăm și astăzi, când ne grămădim cu zecile la »casine« ca să cetim gazetele românești, dacă nu le cerem *gratuit* sau cu prețul jumătate și când abonații ziarelor sânt figuri nu tocmai frecvente în vieța noastră culturală.

Ori nu-'i un simptom cât se poate de întristător al vieții noastre culturale, că nici astăzi încă n'am reușit să ne ridicăm o clasă socială de gazetari respectată după merit și număroasă, după-cum o reclamă în cor unanim toate

interesele noastre naționale? Nu-'i cel puțin condamnabil, că gazetăria se privește și astăzi ca o »carieră perdată« la noi, ear' gazetarii ca niște bieți nenorociți, căror sîntem dispuși să le acordăm cel mult epitetul de... »idealști«, spus pe un ton care numai idealist și numai generos nu este? Nu-'i aproape un păcat, care apasă sufletele noastre, fenomenul mohorît al carierii de martiriu, rezervat gazetarilor noștri? N'avem să ne cugetăm decât la două pilde jalnice din trecutul cel mai apropiat al presei noastre și va trebui să plîngem noi înșine de jalea păcatului nostru: înțelegem sfîrșitul dramatic al gazetarilor noștri, fericiții (*după* moarte) Gustav Augustini și Gregoriu Maior...

Și cu toate aceste împrejurări nefaste, în ciuda tuturor greutăților uriașe, — presa noastră 'și-a împlinit și urmează a-'și împlini cu modestie, dar' cu bărbăție și cu roade bogate, rolul ei cardinal în viața noastră culturală, 10-

lul apostolatului causei românești: ne luminează pe toți, îmbărbătează pe cei descuragiați de viitor și pe cei prigonți pentru dreptate, adapă pe cei setoși după adevăr, apreciază pe cei buni și nu cruță pe cei răi, vestește alarma oricărei primejdii ce ne amenință din tabăra vrășmașilor, controlează și ventilează atmosfera vieții noastre publice, varsă văpaia iubirii de neam în suflete, păzește nestîns focul credinței în ideal, poartă pretutindenea dulcele graiu românesc și răspândește după putință literatura românească. . .

Are însă multe scăderi și presa noastră, ni-se va zice. Da, are *foarte* multe scăderi și nu noi vom fi aceia, cari se le ascundem, lăsându-ne acușați că vedem paiul în ochii altora, dar' nu și bârna din ochii nostri. . . . Technica ziarelor noastre este inferioară tehnicei moderne, materialul de multe-ori nu-'i interesant, adese-ori e chiar criticabil, poate și refusabil, — limbagiul însuși îl găsesc adese-ori cam greoiu

și puțin literar cetitorii mai cunoscători de limba noastră literară. . . . Și multe altele.

Admitem : aceste scăderi există, ele trebuiesc corigate, delăturate. Presa noastră are să se ridice la nivelul modern, ca să poată răspunde bine cerințelor timpului și exigențelor noastre culturale.

Vom întreba însă: unde ni-'s gazetarii; unde ni-'s capitalele de întreprindere, unde-'i spriginul publicului, unde-'i însuși onorabilul public cetitor?.. Ear' răspunsul nu-'l mai putem da tot noi; e rîndul claselor noastre culte să-'l dea: nu cu vorba, ci — *cu fapta*.

Recunoscînd rolul cultural primordial al presei pentru mișcarea noastră culturală, să punem cu toții umărul (ear' nu să dăm din umeri), când ni-se cere să abonăm și să răspândim zia-rele noastre, să aducem toate sacrificiile dorite presei românești; ear' atunci cheltuind arama pungii noastre, vom pute primi în schimb aurul culturii și al literaturii românești.

Spriginirea cu belșug a presei noastre din partea claselor noastre culte prin fiecare membru al ei — eată o problemă actuală și de seamă a vieții noastre culturale.

Ridicarea presei la starea în care gazetăria se nu mai fie »o carieră perdută« și gazetarii se nu se mai stîngă fără de urmași și chiar nebuni de istovirea forțelor — eată o datorie mare și neîntârziată a claselor noastre culte în prima linie și a poporului întreg.

Avînd o presă puternică și bine temeinicită, avînd o profesie nouă și respectată în gazetărie, avînd o clasă de gazetari buni și numeroși, — vom fi clădit ateneul culturii noastre naționale!

XIV.

Am desemnat ca una din problemele actuale ale mișcării noastre culturale necesitatea rămânerii la noi a tinerelor elemente culte și socotim, că fiecare Român drept cugetător va conveni cu noi asupra acestui punct.

Educația generațiilor noastre tinere, cari se ridică mai vîrtos din opincă, înseamnă o cheltuială mare a capitalului național, reclamă sacrificii crunte din partea poporului și scumpe averi din fondurile noastre culturale. Dar' cu dragă inimă și cu abnegație jertfit-au predecesorii nostri, jertfim și noi pentru creșterea tinerelor generații culte, fiindcă ne dăm bine seama de nevoile vieții noastre culturale și fiindcă avem pricepere și avem și probe pentru foloasele fără de seamăn, pe cari le aduc

vieții naționale clasele culte numeroase și cu seriozitate instruite în domeniul științei și în resortul culturii sufletului.

Pentru aceste cuvinte, fiecare tinăr român cu educația liceală terminată, cu atât mai mult absolvenții academiilor și universităților, constituie o putere în mișcarea noastră culturală, un factor aducător de bine și însemnător de pro-pășire în viața națională, pe care dacă-l perdem, o simțim întreit: și pentru el însuși și pentru capitalul cheltuit cu educația lui și pentru exemplul ce-l poate da celor de o categorie cu el.

Să nu fim rău înțeleși: ceea-ce ne îndeamnă să mărturisim aceste adevăruri sînt numai interesele culturale ale neamului, cari reclamă ca pătura lui socială superioară să fie puternică și numeroasă, forțele elementelor noastre culte să nu mai fie scăzute și slăbite prin emigrări în România. Aceasta însă nu însemnează, că am voi să esagerăm chestiunea și să nedreptățim pe frații nostri cari trec Carpații, con-

damnându-*i* pentru pasul lor. Doamne ferește, să ne fi pus un asemenea gând. Scopul nostru este numai *principial*: relevarea necesității de ordin cultural, ca tinerele generații culte să facă totul ca să rămână în patrie, în sinul poporului care le-a dat viață și care le-a înlesnit cu toate sacrificiile posibile hrana culturii.

Din nenorocire, este prea adevărat, că existența și prospectele de viitor, cari li-se deschid la noi tinerilor eșiți din licee și din școalele academice, nu sânt din cele mai fericite; sânt de-a-dreptul vitrege, de multe-ori vitrege din cale afară. Despotismul guvernamentului maghiar, care ne urmărește și care ne persecută pe toate căile vieții publice, dacă nu face chiar cu nepuțință tinerilor nostri culți intrarea în serviciile statului, dar' la tot cazul o agravează atât de mult prin șovinismul sëlbatic la adresa noastră și prin protecționismul scandalos la adresa tinerilor maghiari sau maghiarisați, încât

oameni cinstiți, cu sentimente de nea-
 tîrnare și cu dor de libertatea con-
 științei, trebuie să se cugete de o sută
 de ori înainte de a se decide să
 ocupe vre-o funcțiune de stat. De altă
 parte, greutățile de întimpinat sînt
 multe și mari și în carierile libere.
 Profesori la puținele noastre licee se
 cer puțini; advocați avem deja mulți;
 traiul medicilor nostri nu-'i de invidiat;
 băncile noastre nu pot oferi nici ele
 prea multe posturi și mai ales posturi
 din cele mai bune.... Eată deci o
 cauză serioasă și actualmente de neîn-
 lăturat, care constrînge pe mulți din
 tinerii nostri bacalaureați și chiar pe
 unii absolvenți de universitate să iee
 calea peste frontieră, la frații din regat,
 unde se vîd atrași și de farmecul unui
stat român liber și al unei culturi na-
ționale în floare.

Dacă noi combatem cu toate ace-
 stea trecerea elementelor noastre culte
 în România, o facem pe motive de
 ordin național superior, pe motive de

interese naționale înalte : deoparte, această trecere provoacă an de an o slăbire considerabilă a forțelor noastre vii și alese, oferind pe deasupra și exemple puțin edificatoare în ce privește statornicia și lupta esacerbată și devotată pentru cauza noastră națională, de altă parte slăbirea claselor noastre culte în țeară înseamnă indirect întărirea în contul nostru a popoarelor conlocuitoare și în prima linie întărirea maghiarismului în părțile românești prin așezarea elementelor culte ungurești în mijlocul nostru, fie ca funcționari, fie ca profesioniști liberi. Pe urmă, nici în România nu-'i mai întimpină pe emigrații ardeleni situația favorabilă de mai nainte, căci elementele culte s'au înmulțit și acolo în număr mare, ear' în măsura înmulțirii a devenit mai grea și mai acută lupta de existență a proletariatului intelectual, pe care la ce 'l-am mai nutri cu elemente noue dela noi, a căror soarte nu va mai fi nici acolo din cele mai mulțumite.

Este un simptom de altfel firesc, că mai ales tinerii absolvenți în liceul din Brașov se văd atrași cătră România, unde mulți elevi ai liceului brașovean au trecut și trec mereu. Ar fi deci o datorie a harnicilor nostri profesori dela Brașov să caute a pune stavilă acestui curent nefavorabil, — pe cât omeneste e posibil.

Dacă este tristă, dacă este de multe-ori chiar insuportabilă soarta proletariatului nostru intelectual (căci mai ales acesta se vede nevoit a trece munții), dacă traiul nostru este traiul ingrât al luptătorilor și al martirilor, — nu trebuie să uităm, că pronia dumnezească ne-a dat o menire ideală: aceea de a munci pentru binele național și pentru eliberarea națională și că muncind, luptând și sacrificându-ne pentru interesele poporului român, purtăm o luptă dreaptă, al cărei triumf final este asigurat, și că prin lupta noastră aducem un prinos *datorit* puterii și viitorului neamului românesc întreg, prin urmare și regatului român!

Să rămânem deci pe cât se poate *la noi acasă*; toate forțele noastre să le încordăm și toate petrele moșiei strămoșești să le mișcăm ca să devenim odată, fie noi, fie urmașii nostri, — *stăpâni noi în casa noastră*. Să rămânem la noi, dar' să fim cu sufletul și cu inima totdeauna de acord cu frații de peste munți în ce privește *unitatea noastră culturală*, în ce privește interesele naționale generale și *destinele neamului românesc*: eată o datorie, și încă o nobilă datorie a proletariatului nostru intelectual.

Încât pentru frații nostri trecuți dincolo sau cari *împinși de o extremă nevoie* mai trec și vor mai trece (ceea-ce nu găsim de condamnat) — le rămân și lor datorii scumpe de împlinit față cu frații de acasă, față cu propășirea noastră culturală. Aceste datorii trebuie să fie îndeplinite cu sfințenie, fiindcă sunt datorii morale, cari nu se pot șterge și nu se pot uita.

XV.

În fruntea generațiilor noastre de emigrați la frații din regat, strălucește-n aur neperitor personalitatea istorică a nemuritorului *George Lazar*. Marele deșteptător al culturii românești în principate a trecut făclia acesteia la frații de peste munți, a aprins sufletele lor cu văpaia entuziasmului național și după o muncă luminoasă și epocală, după o luptă eroică și după o viață de martiriu — s'a înapoiat în patria lui, în al cărei pământ iubit își doarme somnul de veci cu trupul, în timp ce cu sufletul trăește viața eternă a figurilor apostolicești binecuvântate de o națiune întregă.

Dela mișcarea de libertate din 1848 și până în zilele noastre, o pleiadă de bărbați aleși trecură dela noi

la frații de dincolo, unde aduseră și aduc servicii neprețuite intereselor naționale și țerii însași. Ar fi să facem un lucru de obște știut, înșirând numele tuturor acelor distinși Transilvăneni, cărora frații din regat le datoresc și le și mărturisesc o recunoștință din cele mai profunde.

În cursul vremii, numărul emigrațiilor nostri în România s'a urcat mereu. Fericitul întru pomenire bărbat al neamului nostru, George Barițiu, înainte de a muri cu doi ani, spunea unui fruntaș venerabil al poporului nostru, că până la anul 1890 au trecut frontierele Țării-Românești și s'au așezat în regat *peste 10.000 de Români cu carte din Ardeal, Bănat și Țeara-Ungurească*, un număr prea considerabil de forțe culturale de cari am fost lipsiți noi și pe cari le-au câștigat frații nostri liberi.

Considerând datorința morală sfântă a acestor bărbați de a nu-și uita de părinții și de frații lor din patrie și

socotind sacrificiile enorme pe cari cesti din urmă le-au făcut pentru cultura celor dintâiu, — nu putem să nu accentuăm foloasele mari și *datorite*, pe cari ei ar trebui să le aducă și din depărtare poporului nostru, mișcării noastre culturale din țeară și prin aceasta causei românești.

Asupra datorinței morale de întâiul ordin, pe care o au frații nostri trecuți în regat față cu interesele naționale ale poporului român dela noi, credem superfluu să insistăm. Această datorință ni-se pare atât de limpede și atât de puternic întemeiată în principiile de domeniul umanitar, încât am săvârși un lucru de prisos tălmăcindu-o aici și în același timp am atinge cu o nedreptate adâncă pe frații nostri trecuți dincolo presupunând că ei n'ar simți-o mai bine decât noi înșine.

În ce privește sacrificiile enorme, pe cari poporul nostru le-a realizat cu creșterea celor zece mii de emigrați, ni-le putem imagina prea ușor în urma

unei scurte socoteli. În 12 ani de studiu elementar și liceal, până și pentru cel mai sărac dintre ei s'au cheltuit în medie 70—80 fl. anual, adecă vre-o 1000 fl. în total, 1000 fl. la zece mii de inși dau *10 milioane de florini*. Aceasta este suma *minimală* pe care a cheltuit-o poporul pentru emigrații nostri culți în România.

Naște acum întrebarea: serviciile de recunoștință *datorite* ale acestor frați față cu poporul nostru sînt ele *satisfăcătoare*?

Asupra chestiunii că ele sînt *datorite* nu poate încăpè discuție și deci nici nu străruim. Încât pentru întrebarea ce ne-am pus mai sus, cu greu am putè să dăm un răspuns cu desevîrșire afirmativ și credem, că nici frații nostri trecuți în România și cari nu 'și-au uitat de noi, n'ar da un asemenea răspuns.

Sè fim bine înțeleși: nu voim să facem un cap de acusație fraților trecuți în țeară, ci voim să relevăm numai o *da-*

torie a lor, care constituie o problemă de realizat în favoarea mișcării naționale a Românilor din regatul ungar.

Înainte de toate, subliniem cu sinceritate și cu bucurie că mulți din frații noștri trecuți dincolo 'și-au câștigat merite mari și-'și câștigă merite mari față cu soartea fraților din vechea patrie. E de prisos să amintim nume; le știm și le onorăm cu toții. De altă parte admitem și faptul, că frații noștri trecuți în România ne fac cinste celor de acasă și aduc servicii reale intereselor românești prin munca ce o depun acolo și prin împlinirea angajamentelor cetățenești ce au luat față cu noua lor patrie.

Dar' ceea-ce voim să accentuăm ca just și ceea-ce sperăm că nu fi va spre supărarea nimănui, fiindcă nu poate supăra pe nimenea, este datorința necondiționată a *tuturor* fraților trecuți în regat să nu-'și uite nici pe o clipă obligamentele lor morale față cu frații de acasă, cari gem suferitori și cari luptă

aproape desperați sub greutatea opresiunii politice a unui despotism sălbatic.

Aceste obligamente sînt cu atît mai sfinte și cu atît mai neîntârziate, cu cît actuala stare a Românilor din regatul ungar a ajuns de nesuferit, după-cum o vor ști prea bine frații nostri alungați peste frontiere de vitregimea politiceii ungurești.

Nu se poate imagina și nici îngădui n'ar putè nimenea, ca miile de mii ale fraților nostri trecuți în România să rămână nepăsători la priveliștea grozavă a părinților și fraților de acasă schingiuiți și să nu le înlesnească nici cel mai minimal ajutor în lupta inegală a mielului slab cu lupul setos de sânge.

Cînd de abia mai ținem piept cu viforoasa urgie a vrășmașilor, cînd țeranii nostri sînt amenințați prin colonisări, ca mîne poimîne să nu mai aibă nici atîta fărîmă de pămînt, ca să-și culce trupurile trudite și ca să-și recreeze sufletele chinuite, cînd pînă și convenirile noastre intime sînt oprite

de sbirii statului polițienesc și doi cu doi nu avem voie să ne mai întrunim sub flamura națională fără să ni-se deschidă beciurile pușcărilor, când singură *presa* ne-a mai rămas drept armă de luptă și drept izvor de îmbărbătarea obștei, — cine se poată crede, că frații nostri trecuți dincolo vor rămâne nemişcați și răci față cu soarta tragică a fraților de acasă, a părinților cari au sacrificat pentru ei tot ce au avut de sacrificat? . . .

Nu. Suntem pe deplin sperători, că atât acei mulți Transilvăneni, cari și-au făcut averi frumoase în România, cât și toți ceilalți cari nici unul nu se poate plânge de un traiu măcar pe departe asemănător cu traiul nostru de aici, — nu vor pregeta un moment să nu-și îndeplinească după cuviință și după putință obligamentele lor morale față cu poporul român din Ardeal și din Ungaria.

Irlandezii și Slovaci de peste nouă țeri și mări din America, sacrifică averi

întregi pentru ajutorarea fraților de acasă în apărarea lor națională. Să nu săvârșească aceeași faptă nobilă, fie în măsură de zece-ori mai mică, frații noștri din regatul vecin, cari zilnic aud strigătele de luptă și suspinurile de durere ale Românilor subjugăți? . . .

Nu cerem fraților noștri trecuți în România și nu le poate cere nimenea *un rol politic* în favoarea cauzei române din monarhia habsburgică. Lupta politică avem să o purtăm și chiar *voim și pretindem* să o purtăm noi înșine, fără de amestecul nimănui, fiindcă așa este cu cale și așa a fost totdeauna în timpurile din trecut ale luptelor noastre naționale, la 1848 ca și de atunci încoace.

Noi cerem fraților noștri, ceea-ce înșiși au arătat, prin bărbații lor generoși, că sînt dispuși să ne dea și se cade să ne dea pe bună dreptate: un *rol cultural și moral* dovedit prin *muncă* devotată și prin *sacrificii* fără preget pentru ușurarea nevoilor noa-

stre naționale. *Muncă* — prin propagandă națională desinteresată, *sacrificii* prin spriginirea generoasă a *presei noastre* care ar trebui și ar pute să aibă *mii* de abonați între Ardelenii din România; sacrificii prin contribuiri acolo unde se stăruiește pentru interesele noastre culturale, în prima linie prin contribuiri regulate la »*Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor*« și la societatea »*Transilvania*«, care urmărește scopul nobil al spriginirii noastre culturale prin subvenționarea tinerilor studenți dela noi.

Aceste sînt *datorințele*, cari nu le poate șterge și cari nu le poate uita *nici unul* din frații nostri trecuți dincolo. Săvîrșindu-le, ei aduc cuvenitul prinos de recunoștință poporului care a sacrificat milioane pentru educația și pentru cultura lor, în același timp își fac o datorie națională față cu neamul românesc și devin cu atît mai vrednici de stima și de iubirea noastră și a fraților nostri liberi.

Ear' mișcarea culturală și prin ea vieța națională însași a Românilor din regatul ungar va câștiga din acest spring, dat pe viitor de către *toți* frații trecuți dincolo, — un element viguros de forță reală și un îndemn cald la lupta cea fără de repaos și fără de în-genunchiare.

Să nădărdum delă Dumnezeu, că glasul nostru sincer va fi auzit de *fiecare* Român delă noi așezat în România și că nici unul nu se va supăra, ci *toți* se vor bucura putând să-și îndeplinească o datorie față cu cei de acasă și față cu neamul întreg, — așa după-cum mulți 'și-o îndeplinesc spre cinstea lor și spre binele poporului nostru.

Cu acestea am terminat espunerile noastre asupra problemelor actuale cele mai de căpetenie în resortul cultural al vieții naționale. Vom trece acum în domeniul problemelor de ordin economic.

XVI.

Nu poate contrazice nimeni aserțiunea că dela 1848, dar' mai ales de vre-o douăzeci de ani încoace, am realizat progrese foarte mari pe tărîmul economic. Cele peste 70 de bănci românești solide și cari propășesc din ce în ce, ofer mărturia decizătoare sub acest raport.

Ne-am amăgi însă pe noi înșine, am da probe de ușurință neiertată, am nesocoti datorințe economice arzătoare cari ne așteaptă — legănându-ne (cum se leagănă destui dintre noi) în credința greșită, că progresele ce am făcut pe tărîmul economic ne pot fericii și că nimic de îndreptat nu-î în ceea ce am făcut și cu atât mai puțin ar fi de întreprins reforme largi, cari să treacă departe peste limitele sistemului

nostru economic actual, care se resumă aproape numai în fortificarea noastră pe tărîmul financiar, pe tărîmul băncilor.

Să nu perdem din vedere un *memento* grav, care ne îndeamnă la o cale nouă pe tărîmul economic: *soarta pe zi ce merge mai tristă a păturilor noastre țărănești*. Să recunoaștem, cu hotărîrea de a îndrepta reul, că până acum ne-am interesat prea puțin și prea superficial de țeranul nostru sub raportul *întăririi lui economice*. Mărturisind cu toții, că n'am sėvîrșit pînă acum prea multe isprăvuri pentru îmbunătățirea sorții economice a țeranului nostru, aceasta sė devină o problemă din cele mai înteeitoare a mișcării noastre naționale, fiindcă ea constituie totodată problema care, într'un viitor apropiat, va hotărî asupra chestiunii politice fundamentale: »*al cui e pămēntul, a aceluia e țeara*«.

Într'adevăr, starea țeranului nostru dela desrobire încoace a înaintat din an în an *nu* spre mai bine, ci, din fata-

litate, spre mai rău. De când s'a proclamat și biet țeranul român stăpân liber pe moșia românească, de atunci în loc să se îmbogățească — a sărăcit și sărăcește mereu. Deoparte, *dărilor* de stat multe și apăsătoare, cari încovoie spinarea țeranului și-i golesc punga, de altă parte *sporirea firească a populației*, care fatalmente împarte în bucăți tot mai mici moșiile țărănești și de altfel mici, în sfârșit primejdiile amenințătoare, cari se îndreaptă în contra țeranului nostru prin *politica maghiară de colonisări* — toate aceste împrejurări contribue ca starea țeranului român să se apropie cu pași repezi: astăzi de sărăcie, mâne-poimâne de miseria proletariatului socialist...

La 1848, când s'a eliberat din iobăgie, țeranul nostru avea 20 de jugere de pământ bun de arat și de cosit. Dar' 'l-a dăruit Dumnezeu pe țeran cu cinci copii cel puțin, de mulțori cu 8—10, așa că jugerele cele 20 de odinioară se împărțiră nu peste mult

În părțile de câte 4 jugere pe seama unui țeran, după-cum este starea de astăzi. Prin același procedeu fatalmente firesc și de neînlăturat (dacă voim să ferim poporul nostru de spăimântătorul pericol al sistemului de *2 copii* care zeciuește pe compatrioții Sași) — copiii țeranilor nostri de astăzi de abia vor apuca o fărîmă de pământ de un juger, cu care cum se mai poată trăi o familie românească de 3—4 capete?...

Să admitem că mulți din fiii țeranilor de astăzi se aplică la *măserii*, ceea-ce deschide o nouă problemă economică asupra căreia vom reveni și pe care nu o putem îndeajuns recomanda atențiunii fruntașilor nostri, cari să o realizeze îndemnând poporul la meserii și înlesnindu-și cariera meseriilor. Rămân cu toate acestea ceilalți fii de țerani acasă, avisați la fărîma de pământ care le-a rămas. Deocamdată, țeranul își mai ajută cu munca »în parte« a pământului altora, cari au mai multă moșie, dar' și acest mijloc de traiu va

deveni cu vremea insuficient pentru susținerea nenumăratelor familii, cari n'au pământ propriu, de oare-ce brațele de muncă sporesc mereu, în vreme-ce pământul rămâne același.

Dacă mai adaogem acum și primejdia colonisărilor de stat, cari în cea mai mare parte se pun la cale în contra intereselor economice românești și pentru maghiarisarea noastră mai lesnicioasă prin atingerea cu elementul maghiar și prin slăbirea puterii de rezistență a poporului sărăcit și de puterea de stat și de soarte și înlocuit la munca pământului cu străini, — vom ave clar înaintea ochilor tabloul îngrijitor al viitorului care-l așteaptă pe țărănul român.

Pentru ilustrarea mai plastică a primejdiei colonisărilor, cari se fac în contul stării economice a poporului nostru, credem suficient să relevăm mărturisirile recente ale ministrului de agricultură *Darányi*, care s'a lăudat în plin parlament cu politica sa de maghiari-

sare prin colonisări în Ardeal și cu progresele naționale maghiare — realizate, firește, *în contra noastră* și mare parte *pe banii nostri* vërsați în vistieria țării! Guvernul — spunea ministrul agriculturii — a cumpărat numai în Transilvania *peste 10.000 de jugere de pământ*, cari se vor da *esclusiv* coloniștilor maghiari și adecă desmierdaților Sécui. Ei bine, aceste zece mii de jugere, dela năvălirea Ungurilor și până în zilele noastre, au fost lucrate de *Români*, până la 1848 ca iobagi, ear' dela desrobire încoace ca oameni liberi, muncitori fie »în parte«, fie plățiți cu bani. Cu alte cuvinte, socotind că fiecare familie românească taxată la 5 membri muncia câte 5 jugere de pământ, urmează că acele zece mii de jugere ofereau hrana vieții unei populații de cel puțin 10.000 de Români. Eată deci *10.000 de Români amenințați prin recente colonisări sécuiesti să piară de foame sau să ia lumea în cap!* Se poate o primejdie mai strigătoare! Se

poate să mai rămânem cu mâinile în sân și să nu ne cugetăm la tragedia aceasta înfricoșată? Se poate ca fruntașii noștri, în prima linie conducătorii băncilor noastre, să nu-și pună la suflet soarta a zece mii de suflete românești amenințate cu moartea de foame?...

Acest sgudivitor simptom al miseriei, care cu vreme poate amenința întreaga noastră țărănime, fie prin colonisări, fie prin proletarisarea poporului provenită din lipsa de pământ, — e cu puțință să nu înduioșeze toate inimile fruntașilor vieții noastre economice și să nu-le deschidă mințile și sufletele pentru cumpănirea mijloacelor de salvare?!...

E simplă chestiunea, în toată gravitatea ei: țeranul nostru se vede îmbrâncit tot mai mult și de soarta necruțătoare și de puterea de stat dușmană — cătră abisul sărăciei complete, cătră abisul proletariatului... »*fără de pământ*«.

Din nenorocire, primejdia ni-se înfățișează tuturor mult prea vedită astăzi decât să mai fie nevoie de lămuriri și

de espuneri amănunțite. Nu discușiunea luxoasă a vorbelor asupra răului, ci chibzuirea înțeleaptă a mijloacelor, cu cari se combatem răul cât mai din vreme și cât mai efectiv pe toată linia: numai acest lucru poate conta să ne găsească accesibili problemei economice a salvării poporului țeran din primejdia prăpădirii prin sărăcie sau prin... emigrare.

Cari să fie mijloacele pentru scăparea țeranului de pericolul proletarisării complete? Cari să fie procedurile de întreprins cu șanse de reușită, ca să împedecăm la timp grămădirea norilor furtunoși ai miseriei proletare asupra poporului țeran și ca să putem preîntimpina deslănțuirea în viitor a unei vijelii *socialiste*, care să sgu due din temelii și care să amenințe cu prăbușire așezămintele noastre sociale de astăzi, învrăjbind de moarte pe Român cu Român și provocând teribila luptă de clase și în sînul neamului nostru?

Aceste chestiuni ne vor preocupa în cele următoare.

XVII.

Chiar și acei *destui* optimiști dintre noi, căror le place să se desfăteze pe sine și să narcotizeze opinia publică închinându-se maniei de a micșora până la dispoziție primejdiile și păcatele naționale cari ne bântuie și de a esagera până la cer progresele noastre, — se găsesc de astă-dată în fața unui adevăr prea dureros, care nu poate fi nici ascuns nici retăcut și care se traduce cu năpasta unei viitoare și apropiate proletarisări a țărânimii noastre, dacă fruntașii neamului nu vor aplica din vreme remediile necesare.

Aceste remedii, ca să reușească, înseamnă *soluțiuni economice largi și generoase* pe seama stării tot mai desolate a țărânimii noastre. Nu paliative ușoare și ușurate, nu mici și trecë-

toare acte filantropice din *ultra-prisosul* de avere al băncilor sau al oamenilor cu dare de mână, ci *proceduri sistematice* cari reclamă *sacrificii generale și permanente* — eată singura cale oablă și bună care ne poate duce la scopul măreț al mântuirii poporului nostru sătean.

Pericolul prăpădirii țărănimii prin sărăcie sau prin emigrare, constitue pericolul uriaș care roade temeliile vieții naționale. Este pericolul înfricoșat care bate porțile cetăților puterii noastre etnice atât din lăuntru, prin despămîntenirea fatală a zeci și sute de mii de țărani, cât și din afară, prin atentatele cari le îndreaptă puterea de stat punând la cale colonisările cu elemente străine icuite în masele românești. În urmare, soluțiile de salvarea țărănimii noastre, opera de apărare națională are să reușească numai dacă va fi tot atât de uriașă pe cât de uriașe sînt primejdiile de combătut și mai ales năpăstuirile de preîntimpinat înainte de a erumpe cu furie pe corpul nostru național.

Pentru-ca să nu perdem pe bravii nostri țărani, cari sînt nu numai garanțiile fundamentale ale existenței noastre naționale și cari fost-au garanțiile ei în tot trecutul de multe veacuri al neamului românesc, dar' sînt și *nădejdea noastră cea mai bună în vederea evenimentelor istorice decizătoare, cari ne pot surprinde în ori-ce moment*; pentru-ca miile de mii de ostași naturali ai moșiei românești din regatul ungar să nu sucumbe prin moartea de foame sau trebuind să iee lumea în cap — conducătorii naționali au datorința inevitabilă de a chibzui și de a întrupa noue modalități în scopul asigurării și în scopul lărgirii condițiilor de traiu ale țărănimii.

Cum se poate ajunge acest scop? Se poate ajunge: *întâiu, prin înlesnirea cumpărării de pămînturi*; al doilea, prin îndrumarea țăranilor nostri către *isvorul de vieată al meseriilor*; al treilea (urmare firească a condiției a doua) prin emanciparea economică de sub iobăgia comerciului și a industriei

străine cari vor primi lovitura de grație dela statornicirea bine întemeiată a *comerciului* și a *industriei* românești.

Vom insista în prima linie asupra *cumpărării de pământuri*, o problemă cu atât mai vitală, cu cât vrășmașii naturali ai poporului nostru abusează până și de vistieria statului numai să-1 vază pe Român desmoștenit de pământ, deci scos din dreptul de proprietate asupra țării însași și devenit proletar fără de căpătâiu sau emigrant în țeri ne mai văzute de el, ori, ceea ce-1 și mai cumplit, ajuns rob vândut maghiarisării în schimbul unei fărime de pământ.

Vorbind asupra înlesnirii cumpărării de pământuri de către țeranii noștri sau pe seama lor, sub anume condiții de împrumuturi ipotecare, ochii noștri se îndreaptă cu drept cuvânt și cu nădejdi legitime către acele 70 de bănci românești, *cari s'au fondat sub flamura patronatului economic-național* și cari sânt, în urmare, *datoare să contribuie din rășputeri întru ameliorarea*

sortii țeranului nostru. Aceasta cu atât mai mult — cu cât *toate* băncile noastre, fără excepțiune, progresează strălucit și văzând cu ochii, în vreme-ce agonisesc la fiecare an frumoase capitaluri, mare parte pe urma nevoilor firești ale țărânimii noastre.

Nu voim să spunem, fie pe față, fie printre rînduri, că băncile noastre n'ar favorisa și astăzi interesele economice ale poporului, când știm cu toții, că ele ocrotesc pe țeran de exploatarea fără suflet a finanței străine. Însă o chiverniseală *mai generoasă* a băncilor în ce privește țărâtimea noastră prin reducerea procentelor pe cât e posibil și prin concesiuni cât se poate de *indulgente* pe seama datornicilor țărani neștiutori de carte și neînțelegători de rigoarea terminelor, — ar contribui mult la ameliorarea stării economice a păturilor noastre țărănești. În punctul acesta ar putè servi drept pildă reală: *procedurile băncilor săsești* cari, după-cum știm, sînt mai fa-

voritoare și țin mai multă socoteală (o socoteală de *idei*, ear' nu de *cifre*) întru-cât e vorba de starea țăranimii și peste tot de starea național-economică a poporului sășesc. Ne-au dat compatrioții sași bune pilde de cultură și de civilizație în curgerea vremilor; de ce n'am primi și pildele cari le ofer pe tărîmul economic? Dacă Sașii, cari posed o populație țărească cât se poate de satisfăcător situată și sub raportul spiritului de chiverniseală, poartă cu toate aceste și în finanțele lor o grije deosebită înlesnirilor de tot felul pe seama țăranimii lor și propășirii economice a țăranilor îndatorați băncii, ocolind sê-'i apese sau sê-'i împingă la sapă de lemn, — această atitudine democratică, generoasă, se impune cu atât mai înțețitor băncilor noastre, cari au de a face cu o populație sătească în cea mai mare parte săracă și din cauza culturii sale primitive — puțin gospodară și puțin știutoare de. . . »dreptul cambial!«

XVIII.

Dar' scopul de a ușura traiul țăranilor nostri și de a feri poporul de primejdia sărăcirii tot mai adânci, nu se poate ajunge cu atât cât va rezulta din atitudinea democratică mai generoasă a băncilor noastre. Ținta de a înlesni țăranimii cumpărarea de pământuri n'o putem perde din vedere, dacă nisuim cu adevărat spre îmbunătățirea stării țăranului și spre asigurarea sorții lui în fața pericolelor viitoare. Atitudinea mai *democratică* a băncilor noastre poate numai ușura vieața necăjită a țăranului cufundat în datorii sau avisat la împrumuturi, nu poate însă promova *sistematic și efectiv* interesele economice de obște ale țăranimii prin mijlocirea cumpărării de pământuri noue.

Scopul acesta mare și nobil s'ar putè ajunge, credem noi, numai prin fondarea unei »*Societăți generale de binefacere*« sau *bănci populare*, care sè urmărească anume resolvirea problemei atinse.

Este grea problema, recunoaștem. Este și mai grea realizarea unei societăți de asemenea natură, o recunoaștem și aceasta. Dar' cine n'ar recunoaște, că primejdia proletarisării țărânimii noastre întrece mărimea și a problemei ce am relevat și a societății pe care o propunem în principiu?!

N'avem pretenția de a fi descoperit noi calea mântuirii țărânimii noastre. N'avem nici pretenția de a putè precisa definitiv fondarea »*Societății de binefacere*« în scopul ajutorării țeranilor la cumpărarea de pământuri. Ceea-ce facem noi, este o modestă propunere; este sulevarea unei idei, care nădăjduim că ar fi cu folos sè preocupe cercurile conducătoare ale vieții noastre economice.

Neavând nici urma unei intenții de a preciza fondarea societății relevate mai sus, ne permitem să indicăm unele date aproximative, cari ne vin pe vârful condeiului și cari pledează pentru posibilitatea realizării unui plan atât de mare, dar' și atât de necesar.

Stabilim înainte de toate adevărul, că *băncile noastre* sînt destinate dela sine ca să constitue eventual factorii cei dintîiu ai realizării planului amintit. Da, *băncile noastre*, cari fiind avizate la popor au de-adreptul un interes să asigure buna lui stare materială, prin urmare reprezintă propriile interese angajându-se într'o întreprindere al cărei scop suprem este tocmai această bună stare a poporului.

Alătura cu băncile noastre, ar urma să se grupeze în scopul nobil al înlesnirii cumpărărilor de pămînt pe seama țărănimii — oamenii nostri conducători cari se găsesc în condiții financiare favorabile.

Realizarea problemei »*Societății de binefacere*« ne-o imaginăm cam în chipul următor :

Având noi la 70 de bănci și sacrificând fiecare din acestea 100 fl. la an, ear' băncile mai mari cari le socotim vre-o 35 sacrificând la an 200 fl. — s'ar aduna pentru scopurile societății un capital anual de *14.000 fl.* În zece ani de zile, capitalul s'ar ridica la cel puțin 140.000 fl. — ceea-ce în alți doisprezece ani se zicem, ar da un capital total de vre-o 380.000 fl. Astfel, în curs de 34 de ani spre pildă am pute dispune de *aproape un milion*, ear' societatea ar pute întrebuința în fiecare an cametele acestui capital și ar pute da împrumut *cu marele avantaju de 2%* vre-o 60.000 fl. la mâni țărănești. Cu aceste împrumuturi s'ar pute cumpăra anual 500 jugere de pământ, ceea-ce ar însemna o moșie de 5 jugere la 100 de țărani, reprezentând o avere de vre-o 500 fl. Trebuindu-i mai departe țeranului și o păreche de

boi, ca să-și lucreze pământul cumpărat și neputând primi pentru acest scop un nou sprigin dela societate, el s'ar împrumuta la o bancă românească. În chipul acesta, 100 de țărani ar ave să contracteze la bancă un împrumut în valoare de 20.000 fl., ca să-și poată cumpăra câte o păreche de boi cu 200 fl. și ar plăti drept camete 1600 fl. cu 8%. Detrăgându-se din suma aceasta 1200 fl., cari s'ar plăti deponenților cu 6%, ar rămâne băncii 400 fl. venit curat.

Dacă însă s'ar cumpăra pământuri pentru țărani să zicem în prețul de un milion, atunci am ave câștigate cel puțin 10.000 de jugere, ear' proprietarii acestora în număr de 2000 (à 5 jugere) ar contracta la bănci românești împrumuturi de peste 400.000 fl. Aceste împrumuturi ar aduce la an băncilor noastre venite de aproape 40.000 fl. și chiar în cazul că banii dați împrumut ar aparține deponenților — rămâne totuși băncilor un ve-

nit de aproape 10.000 fl., ear' restul de vre-o 30.000 trece cu 6% la deponenți.

Ne putem face deci o idee, că se poate aduna pe seama societății de binefacere suma colosală de un milion din contribuiri aproape neînsemnate ale băncilor noastre și că după vre-o treizeci și câțiva de ani băncile își primesc înapoi paralele sacrificate scopului măreț. Nu numai atât, ci timp îndelungat ele vor avè un câștig de zeci și sute de mii, pentru-că proprietățile dobândite de țărani pot servi ca ipotecă.

Dar' pe lângă bănci ar putè prea ușor contribui la *societatea de binefacere* și fruntașii nostri, cari avènd sentimentul de jertfă ar forma următorul tablou aproximativ: 100 de avocați (à 10 fl.) 1000 fl., 100 de proprietari mai cu stare tot 1000 fl., 100 de preoți, 100 de învățători și 100 de țărani mai cu dare de mână în total 1000 fl. — ceea-ce ar da anual 3000 fl., și ar

grăbi în chip efectiv realizarea în 30 de ani a *milionului societății*.

Încât pentru administrarea deservită corectă a societății, ea s'ar încredința celor mai distinși fruntași naționali ai »Asociațiunii«.

Eată deci, că sacrificiul național care este cu puțință — ar pute întrupa opera măreață a unei *societăți de binefacere* pentru delăturarea unei primejdii naționale enorme. E cert, că se cere multă chibzuială, muncă grea și mari sentimente de sacrificiu, — dar acestea trebuie oferite dacă nu voim ca strigătul astăzi *național* al poporului »*Vrem pământ*« să înceteze a se mai adresa numai vrășmașilor nostri și să vină o vreme nu tocmai depărtată, când el se va preface în strigăt *socialist* contra noastră înșine! . . .

XIX.

Ne vedem ajunși la o problemă actuală a vieții noastre naționale care nu mai e nevoie să o tratăm în amănunțimi, fiind bine cunoscută opiniei publice românești în urma studiului serios cu care a discutat-o de repetate ori presa noastră în vremea din urmă. Înțelegem problema *meseriilor*, al căror cult trebuie trezit și trebuie spriginit în populația săteană. Indicăm în special la câteva articole, apărute de curând în »*Tribuna*« asupra »*Burghezimii românești*« cari au tratat cu temei chestiunea meseriilor.

Noi din partea noastră, relevăm și aici datoria conducătorilor naționali și a diferitelor așezăminte culturale și economice de a nu întârzia să se aștearnă

pe muncă în ce privește ridicarea clasei noastre burgheze, inaugurând o propagandă efectivă în sînul populației țărănești și acordând cuvenitul sprigin cari au să se facă nu eac' așa pe deasupra și de ocazie, ci *cu sistem*, ca să se realizeze un progres de luat în seamă.

Prin cultul meseriilor, țărănimii noastre 'i-se deschide o nouă cale pe unde poate scăpa din primejdia proletarisării complete și în același timp starea noastră economică se întărește și se așează pe temelii largi și sănătoase cari nu-'i mai pot lipsi, dacă e să nu perdem de sub picioare cu totul tărîmul economic cel adevărat: bunăstarea masselor populare.

De altă parte, ridicându-ne din popor o clasă de meseriași, puternică, noi ne vom consolida și politicește și socialicește, nu numai economicește, fiindcă forțe nouă se adaogă claselor noastre orașene, pe cari le cutropește străinismul, ear' orașele românești în-

sele vor redobândi cu vremea firescul (și astăzi aproape dispărutul) *caracter românesc*.

Dar' rezultatul cel mai roditor al fondării unei clase de meseriași, va fi statornicirea solidă a *industriiei românești*, care alătura cu *comerțul românesc* pentru care deasemenea avem să ne validăm toate puterile de muncă — vor deservîși *emanciparea noastră economică* de sub iobăgia exploatatorilor străini.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inceputurile modeste însă chibzuite și puse la cale cu hotărîre și cu vrednicie atât pe tărîmul industrial la Brașov, Sibiu, Cluj și în mai multe centre ale Bănătului ca *Timișoara, Lugoj* etc., cât și pe tărîmul comercial prin societățile de consum și prin câteva prăvălii românești — ne îndreptățesc să pretindem o muncă intensivă și generală din partea conducătorilor noștri de pretutindeni, pentru-că rezultatele bune nu se pot trage la îndoială, ear' necesitatea industriei și a comerțului

național este mai lesne de înțeles decât chiar »Tatăl nostru«.

Reușind să așezăm temeliiile tari ale burghezimii noastre, reușind să clădim fortărețele economice ale *industriei și comerțului* românesc, vom fi făcut un pas uriaș întru consolidarea bineistării a neamului nostru, atât sub raportul economic, cât și sub raportul politic, cultural și social.

Având o clasă numeroasă de meseriași, de industriași și de comercianți români ești în cea mai mare parte din păturile țărănești, primejdia proletarisării țărânimii noastre și-a pierdut jumătate din ascuțișul ei; restul rămâne să-l tocească acțiunea, care să înlesnească țăranului cumpărarea de pământuri. Mai departe, fondarea și încheierea deplină a industriei și a comerțului românesc vor însemna emanciparea economică *completă* a neamului nostru de sub tutela exploataților străini. Ear' desevârșirea emancipării noastre economice va constitui un fer-

mecat isvor de noue și bogate resurse ale puterii naționale în lupta contra forței de stat maghiarisătoare.

Eată deci cât de luminos se deschide ochilor și minții conducătorilor vieții noastre publice ogorul cel întins și mănos al unor acțiuni economice cu adevărat binecuvântate pentru țărănime și pentru neamul întreg, — în locul ungherului strîmt de până acum al exclusivului progres financiar, care dacă este de cea mai mare însemnătate pentru viața noastră economică, nu este însă și nu poate fi *singurul* de luat în seamă. . . Nu poate fi singurul de luat în seamă progresul finanțelor noastre, pentru-că a concentra capitalul național în câteva mâni nu este identic cu promovarea bineistării naționale de obște, ci mai mult este identic cu schimbarea robiei străine pe o robie românească, — nenorocire care ar însemna un rău tot atât de grav, dacă nu și mai grav pentru buna rînduială a vieții noastre publice, întru-cât ne-ar

espune în viitor demonului *socialist*, de care Dumnezeu să păzească pe Români! . . .

Ne mângăiem cu nădejdea în cu-
mințenia conducătorilor vieții noastre
economice și cu încrederea în pronia
dumnezeiască și nu ne temem, că ace-
stea nu vor binecuvânta opera cea mare
a unei epoce de bine obștesc și pen-
tru soarta economică a poporului no-
stru și că nu vor întârzia conducătorii
nostri să deschidă izvoarele curate ale
muncii desinteresate și neobosite pen-
tru ridicarea *industriiei și comerciului
românesc* și pentru scutirea noastră și
de primejdia sărăcirii populației țără-
nești și de primejdia socialistă prin o
generoasă chiverniseală a finanțelor no-
stre. . .

Ear' acum vom trece în domeniul
de ordin social al vieții noastre națio-
nale.

XX.

Ca să putem da înainte, potrivit cu problemele politice, culturale și economice, cari trebuie să angajeze toate forțele vii ale neamului, ca să putem purta cu reușită greul muncii care ne recheamă să împlinim golurile mari ale vieții noastre interioare și să ținem piept bărbătesc multelor primejdii, cari ne amenință din partea vrășmașilor esteri, se cere o condiție *sine qua non*: societatea românească să fie capabilă a oferi priveliștea unui corp social încheșat ori conștient de datoriiile sale, unei tabere de luptători *vrednici* cari nu numai au un *ideal comun*, dar' în vederea idealului comun trăesc în *adevărată frățietate*.

Ne-'ntrebăm: oferă societatea noastră priveliștea aceasta, garanțiile ace-

stea? Sîntem noi socialicește *un corp bine închegat*, o tabără de luptători *vrednici*, cari de dragul aceluiași ideal sîm trăim în o *adevărată frățietate*?

Să vorbim sincer, căci dacă e politic și e cuminte să nu fim totdeauna sinceri în raporturile cu dușmanul național firesc, este însă de trebuință și e cinstit să fim sinceri ori de cîte ori se tratează de raporturi între noi și asupra noastră. De multe-ori, *datoria* națională ne sfătuește să nu vorbim sincer între dușmani; totdeauna, *datoria* națională pretinde să vorbim sincer între frați.

Ear' sincer vorbind: societatea noastră contemporană, nu se înfățișează, din nenorocire, nici bine închegată, nici ca o tabără de luptători *vrednici*, nici trăind în o adevărată frățietate de dragul aceluiași ideal obștesc. Din păcate — și păcate românești — prea cunoscute fiecărui dintre noi, n'am putut să ne emancipăm nici acum, dela 1848 încoace, de sub puterea drăcească a du-

hului desconcentrării, unde se cere concentrarea, de sub puterea tot atât de drăcească a duhului desbinării, unde se cere pacea între frați și de sub puterea *servilismului*, care mânâncă multor oameni *vrednicia*.

Acest spectacol social este și vechiu și nou în viața societății românești — cum voiți. Dar' aceea, ce-'i mai trist, este, că ori-cât s'a învechit el, tot mai este *gustat* ca nou de cătră mulți Români cu capul ușurel de minte, slabi de ânger și cu sufletul greu de veninul patimii. În numeroase colțuri de țeară românești, la centre cu atât mai virtuos, vedem bântuind deoparte pacostea tendențelor de desconcentrare, de altă parte năpasta sentimentelor de ură și de zavistie între frați; și pretutindeni *servilismul* rușinos al multora. Nu sînt tocmai rare nici casurile prea jalnice ale luptelor de lupi flămânzi și de vulpi viclene între oamenii, cari se zic frați și cari se încaieră pe chestii meschine de ciolan...

Ce s'ă mai relevăm în special — când o vedem cu toții — educația fundamental greșită și culpabilă a servilismului, pe care unii »magistri« ai tinerimii noastre o practică în școale și chiar în familie și pe cari mulți »generoși« împărțitori de fundațiuni ale *altora* o impun bieților tineri stipendiști: cerându-le căciuliri, tămâieri și umiliri până la greață, pentru-ca s'ă li-se acorde un sprigin material contemplat cu noblețe de suflet de cătră fundatorii neuitați?! Ori nu s'ar revolta acestia de ar put' ved' micimea sufletească a fericiților »membri fundaționali«, cari profanează cu brutalitate marinimoasele porniri morale ale reșosașilor binefăc'ători deosebiți ca cerul de pământ — de »binefăc'ătorii« în vieață, dispun'ători peste averi, cu cari n'au nimic comun?!...

Asta-'i situația, în ceea-ce privește atitudinea noastră socială între noi înșine. În ceea-ce privește atitudinea socială față cu vrășmașul comun, față cu elementul maghiar și maghiarisător.

— spectacolul nu-î mai îmbucurător. Nici după o revoluție glorioasă și nici după cincizeci de ani de viață liberă ca oameni, mulți dintre noi nu s'au desbărat de obiceiul rușinos al *condescendenței nemeritate* și *nedemne* până și față cu dușmanii jurați ai neamului, condescendență care se poate lesne traduce cu *servilism*... De unde noi între noi sîntem prea adese-ori tigri neîmblânziți, față cu dușmanul sîntem tot atît de adese-ori miei blânzi — în loc ca lucrul să fie *invers*.

Nu ne mirăm de *căciuirea* biet țeranului nostru față cu ori-ce secătură de gendarm sau de notar, deși o condamnăm și aceasta cu tot disprețul. Dar' nu ne putem mira de ea, când mulți din »*domnii*« nostri se căciulesc înșiși față cu micii satrapi unguri din comitat. Și e vorba de »domni«, cari alte-ori se laudă că sînt »independenți« și cari cu adevărat ar putè fi neatîrnători, dacă 'și-ar ști prețui propria demnitate și propria poziție socială!

Ce să mai spunem de cetele funcționarilor români, cari în partea lor cea mai mare nu mai pot de durerile de spate în urma multelor *plecăciuni* și nu mai pot nici de gură în urma popoului nesfârșit al *lingușirilor*?

Ce să mai zicem de cărturarii noștri, de bărbații noștri culți și de damele și domnișoarele noastre, cari preferă să vorbească *în limbi străine* până și în societățile românești?

După asemenea fenomene sociale între noi și față de vrășmaș se ne mai mirăm, de pildă, că poporul dela sate se ia după »domni« și se ceartă orbește cu preotul și cu învățătorul sau ei între sine? Ne mai putem mira măcar de flăcăul, care după-ce a fost hingherit ani întregi la honvezi, venind acasă se făloșește țanțoș cu nescari vorbe ungurești, luând earăși pildă dela cocoșul sau dela coconița, cari vorbesc în familie ungurește? . . .

O declarăm pe șleau: va fi vai de Români, va fi vai de noi toți — dacă

treburile societății noastre, fie orășene, fie sătene, vor mai merge astfel! Va fi vai și amar de noi, de vom bălăcări și pe viitor în mocirla luptelor intestinale, de ne vom tăvăli și pe mai departe în noroiul caracterelor elastice și al umilirii față cu cei puternici și de nu ne vom ridica unul și unul la conștiința atât a propriei demnități, cât și a demnității naționale.

Datoria iminentă și obligatoare pentru toți cei-ce țin să fie priviți ca membri vrednici ai *societății românești* — este să contribuim din răputeri la *închegarea societății noastre*, la *fortificarea caracterelor individuale* și la *frățeasca dragoste* între toți cei-ce se nasc Români.

Nu-i de ajuns nici pe departe să fondăm ici și colo la orașe câte o »reuniune« de femei sau de cântări sau de gimnastică și pe urmă să ne culcăm pe o ureche sau să ne certăm în sînul și în paguba societății. Și nu-i de folos să avem »casine« unde

să bem cafea neagră, să jucăm biliard, să batem cărțile, să cetim *gratuit* gazetele românești și să mai țesem nescari intrigi ori să discutăm cronicile scandaloase ale orașului ori să înjurăm pe unul și pe altul din șefii noștri politici pe cuvânt că nu fac și ei politică de . . . cafenea . . .

Nu. Se cere o muncă generală și cuminte, onestă și desinteresată, care să angajeze fiecare factor individual al societății noastre la cooperare pentru consolidarea socială.

Fiecare membru al societății noastre să emuleze în virtuți individuale și să se distingă prin merite reale în ordinea progreselor noastre sociale, constituind el însuși un element social corect și dătător de pilde folositoare celorlalți.

Asociațiile noastre de ori-ce categorie să urmărească *în faptă* și nu numai în statute scopuri *morale* și scopuri *românești*, ear' nu perdere de vreme și joc de cărți, cum se întâmplă la cele mai multe din »casinele« noa-

stre, cari par a-și fi făcut un punct de program din imitarea nefastă a corupției casinelor ungurești.

Diferitele »reuniuni« ce avem și cari de obicei își îndeplinesc în conștiință datoriile sociale, să evite provocarea spectacolelor demoralizatoare: certele și tărăboiul prea puțin edificător cu fel de fel de crise de »preșidenți« și de »comitete« ce se ivesc une-ori în sînul lor.

Ni-se cere mai cere ridicarea societății noastre la nivelul unei societăți *pur* românești, prin *naționalizarea* pe cale socială a tuturor elementelor, cari se pretind aparținînd poporului românesc și la nivelul unei societăți disciplinate prin cultul *armoniei frățești*, care să înlesnească opera binelui social de obște, ear' nu opera distrugerii solidarității naționale pe toată linia.

Ni-se cere să premergem cu bună pildă claselor noastre de jos prin frățeasca împreună viețuire a claselor noastre culte.

Ni-se cere să aducem la reson pe toți acei rătăciți făcători de caractere umilite, cari fie în familie, fie în școală, fie în administrarea fundațiilor noastre — contribue conștient sau inconștient, dar' la tot cazul *fără de conștientă* la formarea caracterelor servile, ni-se cere să stabilim cu tărie principiul caracterelor ferme și drepte în educația tinerimii noastre.

Ni-se cere în sfârșit să închegăm societatea românească *întreagă* prin consolidarea desevirșită, ear' nu ocașională, profundă, ear' nu la suprafață, a poporului, care trebuie să fie *intimă* și *frățescă* între păturile noastre culte și între păturile de jos, orășenești și sătești

XXI.

Procedurile de urmat în scopul de a organiza, de a închea și de a disciplina societatea noastră românească astfel, ca ea să poată oferi garanțiile nestrămutate pentru progresele și pentru luptele naționale ale neamului în toate tărîmurile vieții publice — se pot resuma, credem noi, în următoarele: *naționalizarea vieții noastre sociale*, până în adâncul ei și în toată întinderea; *armonizarea forțelor individuale* într'un întreg de frați buni; *cultivarea caracterelor ferme*; *democratizarea deplină a păturilor culte* în raportul cu păturile de jos.

Vom insista, pe cât ne iartă cadrele unor articole de ziar, asupra fiecărui din aceste proceduri, pentru a

completa principiile ce am atins în articolul de mai nainte.

Ce înțelegem noi sub naționalizarea societății noastre? Înțelegem o viață organică a societății, în bazele culturii naționale curate și viguroase, care să nu se lase influențată de nici un curent străin firii noastre etnice. Înțelegem să combatem cu toată energia obiceiurile, manierele și îndeletnicirile străine ce s'au într'odus la noi prin ușurința și prin păcatul *măimutăriei* de care suferă clasele noastre culte și care începe a se încuibă și în păturile noastre de jos, în țărâtime și în puțina burghezime ce o avem.

Este un adevăr de toate zilele că societatea noastră cultă imitează, în contul firii noastre naționale, pe Sași în unele ținuturi, pe Unguri în cele mai multe regiuni românești. Felul de a trăi și de a cugeta, creșterea tinereilor generații, în sfârșit viața culturală și de multe-ori chiar conversația — le vedem săsești sau mai ales ungurești

la cei mai mulți din oămenii nostri culți. De ce? Fiindcă noi greșim amar-nic socotind că ne civilisăm maimuțărind pe străini. Astfel, în loc de a ne civilisa conform firii noastre etnice, formăm un conglomerat vițios de semi-civilizați de marcă străină, săsească sau ungurească. În loc să ne adăpăm la isvorul culturii *românești*, ne îndopăm cu cultură ungurească sau săsească și cetim pe apucate cărți străine, cu preferință ungurești. Nădăjduim, că am spus destul; nu mai e nevoie de înșirarea unor detalii cari ne repugnă.

Ei bine, sistemul acesta nenorocit și primejdios firii noastre etnice — trebuie delăturat. Trebuie delăturat cu toată stăruința.

În prima linie, rolul naționalisării societății noastre revine *familiei*. Școala și biserica se găsesc dela sine în serviciul acestei operații de regenerare a societății românești și tot ce li-se poate cere, sub acest raport, este o propagandă mai cu suflet și mai roditoare

pe *întreg* cuprinsul pământului românesc.

Vieața noastră familiară trebuie să devină o vieață familiară cu adevărat *românească* prin cultivarea fanatică a tot ce este național și prin eliminarea fără de cruțare a tot ce este străin în sînul ei. Locul culturii și al literaturii ungurești, care din nefericire pulverizează în multe părți firea națională a claselor noastre superioare, trebuie să-l ocupe neîntârziat ^{ral} cultul ^{ly} Lînvăpăiat al culturii și al literaturii române. În acest scop, conducătorii noștri firești și toți membrii societății noastre culte să premeargă cu pildă cuminte fiecărui Român, cetind și *abonând* revistele și gazetele noastre și ferindu-se ca de foc de revistele și de gazetele ungurești. Dacă nu ni's suficiente publicațiile dela noi, să ne îndreptăm ochii și sufletul la focularul adevărat al culturii românești, la vieața culturală și literară a fraților din România, și banul nostru să-l dăm lor, ear' nu străinilor, — căci

numai frații liberi ne pot oferi culturalește și literaricește tot ceea-ce ne poștește inima românească.

În conversația socială, familiile noastre se fugă ca de ciumă de limbile străine și se cultive cu tot dragul și *chiar se impună străinilor* limba românească, pe care se ne ținem de datorie culturală a o vorbi curat și dulce, ear' nu stricat și barbar, cum se vorbește în cele mai multe familii românești. Dacă n'am fost cu toții și nu putem fi părtași de școală românească, familia e datoare să ne facă școala limbii și a culturii românești.

Procedând familiile noastre în chipul acesta, — societatea însași va pute proceda cu atât mai *pregătită* și cu atât mai ușor întru naționalizarea noastră socială.

Societatea noastră, după-ce va fi constituită din tot atâția factori individuali cu cultură *românească*, va da naștere dela sine cultului a tot ce-'i românesc și perhorescării a tot ce-'i străin.

Portul, limba, datinile noastre s'le adorăm și s'le nu lăsăm poporul a-și părăsi (cum ne arată semne triste) notele caracteristice ale firii sale etnice, prin maimuțăriia străinilor și prin lăpędarea până și de obiceiurile noastre și de îmbrăcăminte *original* românească. În acest scop, clasele culte s'premeargă cu pildă bună — *prețuind*, ear' nu *disprețuind* portul și datinile noastre naționale.

Trecënd la atitudinea noastră, ce trebuie s'o avem pe teren social față de străini, în special față de vrășmașii maghiari, noi avem datorința s'ne ținem departe și de manifestațiile lor sociale. *Esclusivismul social* representă un bastion neînvins al conservării noastre etnice. Pe străini și mai ales pe Maghiari, cari vreau s'ne asimileze socialicește, s'le-i facem s'le simță în fiecare zi că s'ntem și vom rămânē Români în veci de veci. Deci în laturi cu mofturile de convenție socială, cari zăpăcesc pe cei slabi de ânger dintre noi s'le fie concilianți față de Unguri,

să se amestece cu ei la petreceri și la întreprinderile sociale de ori-ce fel. În laturi cu csárdás-ul și cu învitările ungureștiCă de nu, ssevîrșim păcatul național al *corcirii* sociale și facem un rău nespus firii noastre etnice.

Peste tot, vieța largă a societății românești, se cere să fie dominată de ideile și de principiile *naționale* exclusiviste față cu ceea-ce-î străin firii noastre etnice și ostile ori-cărui curent de preocupațiuni primejdioase binelui nostru deocște.

De aceea, trebuie combătut cu ultima energie și trebuie *esterminat* cu totul fatalul *curent confesionalist* pe care fanatici, naivi sau speculanți mai îndrăznesc să-l agite în sînul societății noastre. *Confesionalistii* — țintuiți la stîlpul infamiei, fără de considerare și fără de întârziere, eată o datorie a societății noastre în urmărirea idealului naționalisării desevîrșite.

Avënd o societate astfel naționalisată, avënd un corp social, care să fie pë-

truns de sfințenia a tot ce-î românesc și care se urască tot ce-î anti-românesc — ne va fi ușor să *armonisăm* forțele individuale ale societății noastre și să delăturăm certele meschine și desbinările nefaste între frați. Atunci, când probleme sociale de interes obștesc și nobile ne vor preocupa, vor muri dela sine nemernicele preocupății de ordin egoist și tendențele grețoase de vrajbă și de ură între frați.

Dar' ca să putem posedea garanțiile unei vieți încheigate a societății românești, se cer *caractere ferme*, ear' nu lași și lingușitori perfizi. În urmare, familia, școala, biserica și conducătorii nostri naționali (cu deosebire cei din fruntea așezămintelor de stipendii), să poarte cea mai mare grijă de creșterea *bărbătească* a generațiilor noastre tinere și să combată ca pe o lepră mania de a servilisa tinerimea noastră.

Ear' cât pentru funcționarii români, cari se căciulesc puternicilor, să nu-și uite că pânea lor e pânea dospită cu

sudoarea Românului și că *noi*, ear' nu despoții dela Pesta îi susțin în realitate! . . .

Clasele noastre culte, realizând aceste cerințe primordiale închegării societății românești, vor contribui *cu fapta* la creșterea serioasă și morală a obștei poporului, care va deveni luminat și el asupra miseriei certelor intestine cu șefii sei sau între sine și asupra păcatului de a mai întări pe străini.

În sfârșit, pentru-ca închegarea societății românești să devină completă și indisolubilă — clasele noastre superioare n'au să peardă din vedere nici pe o clipă datoria lor de a *democratiza* din convingere, ear' nu de paradă raporturile lor sociale cu păturile noastre de jos, orășenești și sătești. Să nu-'și uite nici odată cărturarul nostru, că s'a născut din opincă și că noi n'avem și nu putem ave o *aristocrație*. Și aceea pe care o avurăm în trecut, s'a vândut străinilor; în urmare la ce am mai tolera să se ridice pe umerii

nostri o eventuală aristocrație: nouă — fatalmente cu aceeași menire.
 Să nu ne uităm nici-odată de poporul de rînd, ca să nu-și uite el de noi. . .
 Să-l iubim și să-l cinstim, fie la sat, fie la oraș, că este o cerință și a cumințeniei și a moralului. Să nu ne uităm peste umeri la țeranul în opincă și nici să nu ne facem haz de meseriașul român, cum le place unor înfumurați nemernici, cari se cred lucru mare după-ce s'au îmbogățit din.
 punga omului de rînd, pe care-l disprețuesc în urmă.

Este un noroc, dar' este și o lege socială nestrămutată, că noi nu putem fi logicește decât democrați, unul și unul, dela vlădică până la ultimul »conțipist«. Deci să rămânem *democrați*, dar' să devenim *serioși democrați*, ear' nu democrați de. . . sărbători mari. Să iubim poporul de rînd, când nu-i vorba să-l profităm, și să-l cinstim, când nu-i vorba să-l amăgim. Să-l iubim ajutându-l, să-l cinstim coborîndu-ne la el!

Să păstrăm legăturile cele mai frățești cu poporul de rînd, — fără de el noi cărturarii sîntem morți, el însă n'a pierit nici cînd n'avea cărturari!

În chipul acesta societatea românească nu va mai oferi nici urmele tristei priveliști a »domnilor« deoparte și a »proștilor« de altă parte, ci va oferi tabloul fericitor al fraților deopotrivă iubitori și cinstitori unul de altul: ceea-ce va însemna tărîa de oțel a vieții noastre sociale, care diavolul însuși n'ar putè-o frînge.

XXII.

Aceia dintre noi — cari în deosebire de fantasmagoriștii amăgiți de ilusia unei pretinse »ere nouă« ce s'ar realiza prin aventura politică a întrării noastre pripite și nesocotite în parlament — contemplează *adeverata eră nouă* meditănd și hotărâți să stăruiască din răspuneri asupra condițiilor noastre de fortificare pe toate tărîmurile vieții publice, vor recunoaște că principiul de aur al muncii naționale îndelungate și încordate obștești și desinteresate, este unica noastră orientare serioasă în actuala situație.

Din opiniile modeste ce am desfășurat privitor la unele din problemele de căpetenie ale vieții noastre naționale contemporane, sperăm că se degajează limpede acest principiu al *muncii*, al

muncii neobosite care singură ne poate mântui de primejdiile amenințătoare, cari mereu se grămădesc peste poporul nostru și care singură ne poate mântui curați și teferi pentru viitorul apropiat, când după toată probabilitatea momente istorice decizătoare în monarhie vor pune la încercare și puterea noastră etnică.

Evenimentele politice, cari au scos din alvie vieața de stat în partea cealaltă a monarhiei și cari s'gduie rărunchii diferitelor popoare din provinciile austriace, departe de a însemna o nenorocire trecătoare — reprezintă presemnele clare ale unei *prefaceri* a imperiului habsburgic în conformitate necondiționată cu principiile de naționalitate. Eată de ce se tem atât de greu Maghiarii în fața ori-cărei mișcări de naționalitate din Ungaria și eată de ceea-ce nu vor scăpa — tocmai fiindcă se tem.

Deocamdată însă, Maghiarii au în mâni pânea și cuțitul (mai ales cuțitul, căci pânea le-o mănâncă Evreii) și dis-

punând de o putere de stat discreționară — forțază totul numai să poată grăbi și termina cât de curând opera de îngenunchere a naționalităților, în prima linie a Românilor cari constituim elementul etnic cel mai puternic în Ungaria, după Maghiari.

Prin consecință, nu-'i decât prea firesc să ne vedem și noi nevoiți a face toate eforturile pentru a pune cât mai curând coperișul sicriului dominațiunii ungurești și a consolida, în acest scop, toate resursele de energie ale vieții noastre publice.

Politica noastră firească se bate în cap cu politica nefirească, dar' proclamată ca firească a Maghiarilor: ei vreau desnaționalizarea noastră, noi pretindem libertăți naționale neștirbite în statul ungar. Lupta nu s'a putut ocoli în trecut; cu atât mai puține șanse pledează pentru posibilitatea unei ocociri a luptei astăzi.

Dominațiunea maghiară este partea *provocătoare* a conflictului; noi stăm

în *defensivă*. Până nu desarmează ea, nici vorbă nu poate fi să desarmăm noi.

Dela 1848 încoace, lupta decisivă între noi și între Maghiari nu s'a mai dat; se urmează când mai latent când mai violent numai încăierări de avant-posturi sau de trupe. Lupta decisivă se va da — cine poate profeti *cu ce fel de arme* — abia atunci când momentele istorice hotărîtoare vor fi luat flacări de nepotolit în toată monarchia.

În vederea acelor momente, Maghiarii se pregătesc cu grăbire; puterea de stat întreagă le stă la dispoziție. Noi! Am săvârși păcat de moarte de ne-am lăsa mai pe jos în pregătirile de luptă. Cu atât mai virtos, cu cât întreaga putere de stat se îndreaptă *contra noastră*.

Unde avem să căutăm și unde vom găsi oțelul puterilor noastre de luptă? În noi înșine, în munca și ear' munca uriașă, care ni-se cere s'o lărgim pe toate tărîmurile vieții noastre naționale.

Poate fi puțin îmbucurător, dar' este fatal și este inevitabil, că nouă, generațiilor românești de astăzi nu ni e îngăduită o clipă de repaos sau de visări sterile, — întocmai cum nici o clipă de repaos nu le-a fost îngăduită predecesorilor nostri și nu li-e îngăduită nici fraților nostri liberi, nici fraților subjuțați de alte dominațiuni. . . .

N'avem însă dreptul să ne plângem; acest drept li-se recunoaște numai nemernicilor și lașilor, femeilor și neputincioșilor. Dreptul nostru firesc, dreptul nostru care nu ni-l poate răpi nici statul nici diplomația nici vre-o altă »mare putere«, europeană sau de peste oceane, — este *dreptul luptei*: vigoarea minții, tăria sufletului, generositatea inimii, puterea brațelor!

Lupta ni-e dată, lupta s'o purtăm. Lupta e muncă, — muncind, vom lupta. Căci muncit-au cu sudori de sânge predecesorii nostri, pentru-ca mai lesne să putem noi munci; luptat-au cu sacrificii de mii și mii de vieți, ca să

avem de unde lua noi pilda virtuților cetățenești.

Și nici nu-î prea grea lupta noastră de astăzi, când ne cugetăm înfiorați la un *Inocențiu Klein*, răbdător de foame la Roma pentru dreptățile românești, la un *Horia* și *Cloșca*, muritori în chinurile tragerii pe roată, la un *Buteanu*, strangulat de Unguri și la un *Iancu*, mort nebun pentru libertățile naționale ale poporului român. . . .

Nu-î grea lupta noastră, dacă vom fi *bărbați*. E superbă lupta noastră, dacă mai purtăm o schînteie de idealism în suflete. Glorioasă va fi lupta noastră, dacă vom munci și dacă ne vom întări pentru a deveni *neînvinșii* de mâne din. . . . *impilații* de astăzi!

Ne prigonesc satrapii maghiari ? Ne prigonesc pe zi ce merge mai turbat ? Nu ne pese. Ci *ne îndemne* prigoanele lor la o muncă națională înzecit mai roditoare și la o luptă fără de închinare contra ori-cărui ar voi să

ne supprime naționalicește, fie pe toți deodată, fie pe unul câte unul. . . .

Devisa noastră sfântă se ne fie: *nimănui închinare, numai lui Dumnezeu!*

Evenimentele mari ce se pot desfășura în ori-ce moment și cari decid de soarta popoarelor, cine le-ar pute profeti cu siguranță și cine le-ar pute prevedea fără să fie înșelat?.. Dar' *presimțirea* lor s'a înrădăcinat în sufletele tuturor popoarelor robite din monarchie și s'a certificat de mult prin evoluția mișcărilor naționale în imperiul habsburgic.

Un lucru deci îl putem ști cu precisiune și nu-l putem scăpa din vedere nici în somn: *dacă voim să nu fim înfrânți de vrășmași și dați de o parte de viitoarele evenimente, — să ne pregătim din greu și să ne fortificăm pe toate tărîmurile vieții publice și să nu cedăm o iotă din legitimitatea aspirațiilor noastre naționale — odată cu capul, să nu cedăm!*

Că lupta noastră e o luptă și dreaptă și purtată cu »arma legilor« — cum ne-a lăsat cu limbă de moarte acel erou ale cărui vitejii nu le-am uitat. . . Ear' cei cu pânea la Evrei și cu cuțitul în mână, 'și-ar face sieși un bine enorm să nu uite că noi am știut lupta și cu *arma ostașului*, știm lupta și cu *arma cetățeanului*; ne am deprins și cu *dreptul natural* și ne-am deprins și cu *dreptul legal*!

La muncă deci cu toții, unul fiecare și neamul întreg. La muncă și ear' la muncă, la muncă fără de răgaz. Cuvântul nostru de ordine singurul cuminte astăzi, ni-'l indică lumina adevărului: *mântuirea prin muncă, munca prin idealism, idealismul prin sacrificii*!

Tinerimea.

I.

Intr'o parte a presei noastre s'a atins de curênd o chestiune deosebit de importantă pentru mișcarea noastră națională și pentru *actuala* stare de lucruri în viața noastră publică. S'a atins chestiunea: care-'i astăzi atitudinea tinerimii noastre în treburile naționale, în cauzele mari ale obștei? Tenorul observațiilor ce s'au făcut 'l-am auzit adese-ori. Îl știe toată lumea. un tenor de jelanie, un plângător tenor duios, care stoarce lacrêmile noastre.

S'au stîns — să fie pentru totdeauna? — frumoasele porniri de entusiasm ale tinerimii din epoca Memorandului. . . Viguroșii tineri de pe atunci parc'ar fi răposat. . . În locul lor, băr-

bați cari își ved de sine și de nimic altceva. . . . Unde-î tinerimea? Tinerimea, nădejdea și mândria ori-cărui neam, avantgarda și lamura ori-cărui popor luptător pentru drepturile sale, — unde este ea? . . .

Și așa mai departe. . . Doina, trista doină a tinerimii-nădejde moartă, a tinerimii-glorie stînsă, a tinerimii-renăștere dubioasă. . . această doină se variază în fel de fel din melodii sfâșietoare. Abia la sfîrșitul cântecului, abia ca de o mângăiere de urmă — *un* ton energic, un singur ton energic răsună. Tinerimea se se deștepte! Gloria trecută a neamului îndrepte-o către zorile unei glorii viitoare!

Și cu acestea, cântecul se perde în depărtare. O mare depărtare dela sufletele tinerimii noastre! . . . O mare depărtare. . .

Este un vîțiu în procedurile noastre de discușiune asupra chestiunilor de domeniul vieții naționale: atingem suprafața, ni-e groază ori uităm să răs-

colim adâncurile. Ori-ce cauză de ordin public am discuta-o, cei mai mulți dintre noi se opresc la suprafață, la aparențe. Mai departe nu merg: căci nu-'i »prudent« ori nu-'i »oportun« ori »e de prisos« ori »perde solidaritatea« ori »ne facem de rîs« ori mai știe Dumnezeu câte alte pretinse argumente cu aceeași lipsă de fond, cu aceeași lipsă de sinceritate, cu același ascuțit îndreptat în contra inteligențelor mai curajoase, cu același colorit fatalist, care lasă să se întrevadă nenorocita boală a perseveranței în . . . *inertie!*

Întocmai se înfățișează discușiunile ce se fac asupra tinerimii noastre de astăzi. Simple regrete poeticești după vremile Memorandului, evocări de multe ori naive ale gloriei trecute, constatări banale asupra apatiei și a materializării sufletelor tinerimii, plus o dosă bună de nădejde, că »vor veni și alte vremi« sau de pesimism că »ne-am pornit pe povîrniș« sau de revoltă că »până-când tot așa?!« — după tem-

peramentul și conform filosofiei proprii a celui-ce scrie. Se relevează simptomele fără să li-se deee tâlcuirea amănunțită, serioasă și adevărată (adecă *fără de reserve. . . . mentale sau personale!*) Se indică efectele fără de a se studia cauzele. Se spun nescari cauze aparente sau vagi, fără de a se scruta, fără de a se răscolii cauzele cele din urmă, cauzele cauzelor, *cauzele adevărate!*

Pentru-că, nu-'i destul să ni-se spună: tinerimea de astăzi e materialistă, e circumspectă, n'are entusiasm, n'are ideale, n'are înfățișarea unui corp social organic și organizat. Și nu-'i destul să 'i-se predice tinerimii: deșteaptă-te, privește la trecut, croiește-ți ideale naționale, disprețuește materialismul, muncește pentru neam prin tine însuți, ear' nu prin neam pentru tine însuți, organizează-țe, luptă, însuflește-te și însuflețește poporul.

Da, sânt acestea lucruri frumoase. E bine să se spună cât de des. Ideea

fără de cuvânt, este floare fără de rouă — veștejește. Însă cuvintele fără de idei — ce sînt acestea? Nu-'s ele lanuri pustii, fără de rod, fără de vieață, fără de suflet? Ca ochii fără de lumină — așa sînt ele!

Și discușiunile, ce se fac asupra tinerimii noastre, sînt de cele mai de multe ori cuvinte fără de idei și totdeauna — cuvinte din adîncul inimii, idei la suprafața judecății.

Nu mîhnita nostalgie după tinerimea bravă din vremea Memorandului, nu mînioasa certare a tinerimii de astăzi vor putè provoca o mișcare de regenerare în sufletele tinere. Nici una nici alta nu-'i revelarea unor idei, cari sè poată fi sămënate și cari sè poată rodi. Și una și alta sînt argumente de ocazie. Ele pot convinge într'o polemie, dar' nu pot lumina într'o discușiune tihnită, deschisă de dragul unor principii generale scumpe, ear' nu în ciuda vre-unei idei șugubețe ori periculoase sulevată la un moment dat.

A pune trecutul strălucit în fața prezentului trist, constituie un procedeu de tactică logică. Nu constituie însă o idee, cu atât mai puțin o idee reformatoare. A lăuda pe cei buni și a certa pe cei răi, este un procedeu pedagogic și un principiu etic, dar' nu poate reprezenta un principiu de reformă, fiindcă el a existat și va exista cât e lumea. A constata efectele imediate și a le reduce la cauzele dintâiu, este numai începutul cel mai elementar al unei discuțiuni de bine, al unei opere de reformă.

A cerca să pătrunzi efectele până în adâncul lor și a tinde să răzbați până la cauzele lor din urmă, aceasta e singurul procedeu care poate garanta rodnicia unei discuțiuni.

Prin urmare, nu tânguiri și osândiri, ci stabilirea cauzelor din urmă (adeverate) ale efectelor, cari trebuie analizate, în chipul acesta credem noi că se pot deschide cu folos discuțiuni asupra actualei stări de lucruri în sî-

nul tinerimii noastre față cu interesele naționale deobște, față cu mișcarea națională.

În cele următoare, vom încerca să precisăm unele cauze cari lămuresc fenomenele triste ivite în viața tinerimii și să indicăm, cu toată sinceritatea, la unele remedii.

II.

Vom împărți chestiunea în două. Antâiu, vom trata asupra cauzelor cari după credința noastră sînt isvorul situației triste, în care se găsește astăzi moralul tinerimii. Al doilea, vom preciza vederile noastre asupra unor principii de reformă, asupra unor principii de renaștere, pe cari le credem indispensabile.

Asupra tabloului însuși al tinerimii noastre contemporane, nu ținem că ar fi de rigoare să insistăm. El este prea bine cunoscut și poate fi văzut în toată ziua și cu ori-ce ocazie:

Un egoconcentrism cras; o apatie năbușitoare față cu ideile și chestiunile de interes obștesc; caractere fragile; o vieață intelectuală mecanică; orisonuri strîmte, idei curioase, de multe-ori pri-

mitive, une ori prea puțin etice asupra filosofiei vieții; sentimente omenești în sensul cel mai comun al cuvântului; o sărăcie mare de porniri și de idei umanitare; o lipsă aproape generală de ideale mari și bine definite; o venerație moștenită, dar' puțin înțeleasă și cât se poate de puțin analizată față cu idealele naționale; de aici sentimente românești cu ghiotora, însă puține clare, profunde, distinse și puternice, ear' idei și principii politice, sociale, culturale două-trei și acestea nelămurite, deformate prin o prismă strîmtă a intelectului și prin un ciob de oglindă sufletească; o înțelegere materialistă și egoistă a principiilor economice; raporturi de solidaritate și de dragoste frățească foarte slabe și numai până la limita de fer a unui »eu« atotdumnezeit; o necunoaștere frapantă a istoriei, a culturii, a literaturii, a firii noastre etnice, a poporului nostru, a obiceiurilor și a datinelor noastre, a situației noastre actuale; o lipsă de entusiasm

tineresc bolnăvicioasă; disgust de viață copilăresc sau o concepție ultra-epicureistă a vieții; teamă și ploconire față cu cei mari, violență față cu cei mici; puțin respect și puțină dragoste față cu ceea-ce-î românesc și o stimă exagerată și puțin intelectuală față cu ceea-ce-î străin; multă lipsă de vederi proprii și trist belșug de vederi convenționale; față cu frați indiferenți, față cu adversari sfială în viața publică — și, ceea-ce pune vîrf la toate, o nepăsare fatalistă de toate acestea, un traiu de azi pe mâne, fără de grijile adânci ale emoțiilor unui suflet larg și idealist, fără de frământările sbuciumate ale unei minți care tinde mereu spre lumină, fără de visările mândre ale unei inimi alese, care vrea să se desfacă tot mai mult de cătușile trupești. . .

Mulți vor găsi, poate, acest tablou prea întunecat, prea sever, prea pesimist. Noi îl credem adevărat, în liniile lui generale, pe cari am voit să le fixăm și în vederea scopului ce ur-

mărim; constatarea *fără de reserve* a efectelor, pentru stabilirea cauzelor celor adevărate.

Admitem. *Esistă excepții*. Din partea noastră, fie chiar — multe excepții. Regula însă este cea mărturisită de noi în șirele de mai sus. Ear' regulile se spun francamente, fără de ocolișuri, fără de echivocități. Căci regula trebuie să se imprime în minte așa cum este ea și pentru totdeauna; trebuie spusă așa, ca să nu poată fi nici ignorată, nici uitată.

Cari să fie deci cauzele, cari au provocat și cari mențin fenomenele întristătoare schițate în tabloul ce am dat? Înainte de a ne opri asupra acestui punct, este necesar să facem o constatare, care, de ar rămâne neamintită, ar contribui prea lesne să fim rău înțeleși în cele-ce vom spune.

Anume, noi nu distingem și credem că nimeni nu poate distinge cu atâta aplomb categoric și atât de tranșant *două* tinerimi în epoca modernă

a vieții noastre naționale: tinerimea de pe vremea *Replicei* și a *Memorandului* și tinerimea de *astăzi*, așa cum fără de multă dreptate se face de cătră unii. Pe la 1890—94, cauzele din cari se scurg astăzi fenomenele triste ale vieții tinerimii noastre, existau în partea lor cea mai mare și atunci. Existau în mare parte și înainte de 1890. Unele existau deja din epoca ce a urmat mișcărilor noastre glorioase dela 1848.

Aceia, cari au luat parte sau cari cunosc cu temeinicie luptele noastre naționale dela 1850 încoace și dela 1890 până la 1894, ne-ar pute povesti multe despre puțină vigoare, despre bărbăția insuficientă a tinerimii de atunci considerată ca un *întreg*, nu privită după singuratici conducători ai ei. Pe urmă, luptele noastre politice destul de modeste atât dela 1850 încoace cât și dela 1850 până la 1894 (când erau să se pună de-abia bazele unei *școale politice*), deasemenea mișcarea noastră literară și culturală mai puțin decât mo-

destă din aceste timpuri — ne dovedesc și ele, că *tinerimea românească-ideal* nu o putem găsi mai aproape decât în epoca dela 1848.

E adevărat, că pe vremile Memorandului *tinerimea română* se vedea adese-ori în fruntea luptei. Suflete entusiaste, forțe energice se iviseră. Chiar o mișcare generală a tinerimii se putea observa *răsărind*. Dar' numai *răsărind*, căci și atunci *singuratici* tineri sevărșiau cea mai mare parte de muncă. *Singuratici* însemnau curentul însuși, ear' *tinerimea* însași oferia foarte adese-ori numai cadrele frumoase ale unui portret sau ale câtorva. Acei *singuratici* ne-ar ști povești și ei câte încercări de a stabili un curent serios al tinerimii s'au frânt, isbite de rezistența unei situații care presenta o tinerime foarte departe de *tinerimea-ideal*. Dar' evenimentele ce au urmat dela 1894, confirmă și ele din prisos că nu putem vorbi de o tinerime-ideal ca — *întreg*, o repetăm — nici pentru epoca dela 1890—94.

De ce nu putem vorbi altfel? De ce n'avem nici astăzi presemnele, dacă nu probele unei tinerimi române de o serioasă tărie morală? Cari să fie cauzele? Sînt ele provenite din însași vina tinerimii, din vina singuraticilor tineri sau în prima linie din vina unor factori și din vina unor stări de lucruri mult mai puternice decît sufletele cele fragede și neștiutoare ale tinerimii?

În ori-ce situație socială, nici vina nici meritul ei nu se poate atribui de-a dreptul individului sau grupării de indivizi. În prima linie, ele revin în sarcina condițiilor generale — mediu, educație, împrejurări politice, culturale, economice, idei dominante. În a doua linie — grupării de indivizi, clasei. Abia în linia a treia — individului însuși.

III.

Am numit mediul social drept o cauză — și este una din cauzele din urmă — care ne poate explica fenomenele triste din viața publică a tinerimii noastre contemporane. Vom înșira probele de cari ne putem da seama, în mersul de idei repede al unor articole de ziar.

Mediul social, în care se naște și se desvoaltă tinerimea noastră, numai favoritor idealelor etice nu se poate numi. Un mediu social amestecat, două popoare cu temperamente străine temperamentului românesc și etnicește inferioare poporului nostru, dar' cu toate acestea suprapuse lui și dominându-l și astăzi fără nici un cuvânt de dreptate, ci numai de dragul unor pretinse tradiții istorice și al unor privilegii mon-

struoase — acesta a fost mediul nostru social în tot trecutul istoric al poporului român. Acesta-î mediul nostru social și astăzi, cu singura deosebire, că influența mediului social unguresc a crescut enorm în defavoarea influenței săsești, care cel puțin ne înlesnia multe foloase de ordin cultural.

Este mai mult decât evident pericolul influenței mediului unguresc asupra noastră. Desastrese îndurate pe urma acestei influențe le putem observa la fiecare pas în viața publică a poporului nostru.

O parantesă. Înțelegem aici sub mediu social viața sufletească și morală a claselor străine, cu care venim în atingere zilnică, și nici-decum însesi viața culturală a popoarelor străine. Aceasta nu cade în cadrul preocupățiilor noastre din acești articoli.

Ei bine, viața sufletească și morală a poporului maghiar în actuala-î evoluție, nu ne poate fi și nu ne este decât desastroasă ca influență. Un po-

por răsfațat de soarte și de cei puternici; stăpânitor nelegiuit al unei egemonii, care nu-i revine nici după dreptul istoric bine înțeles, nici după dreptul natural; bântuit de toate boalele corupției moderne; zăpăcit de toate nebuniile unei grandomanii patologice; corupt în simțirile lui curate prin influența evreiască disolvantă, care ridică banul la înălțimea idealului, aurul la înălțimea sufletului, plăcerile trupului la înălțimea plăcerilor etice — ce păcat de înrîurire se aibă un asemenea mediu social asupra tinerimii noastre, care din nenorocire trebuie să se frece la tot pasul de indivizii acestui mediu fatal?!

Lucru clar: o înrîurire din cele mai nefaste moralicește. Această înrîurire se mai agravează prin concursul organizației de stat, coruptă de aceleași păcate. Un funcționarism cras, un protecționism scandalos, o exploatare îndrăzneată și imorală a poporului, luarea îndeșert a tuturor principiilor și

așezămintelor politice moderne, subjugarea personalității sub puterea de feră a satrapiei centraliste, estermnarea conștiinței individuale prin mecanismul neomenesc al unei politice de stat interesate, angajată parte în serviciul *cătorva*, parte în serviciul unei rase, — eată ideile și pildele, pe cari milioanele de slujbași ai statului le oferă zilnic tinerimii noastre.

În sfârșit, însuși mediul mai restrâns — mediul românesc — geme și el sub apăsarea multor păcate ale mediului unguresc, contractate dela acesta. Câte mii de Români *din naștere*, nu-'s Unguri ca traiu, ca procedeu, ca principii sociale, ca manieri. . . . ? Clasele noastre culte, ofer ele pretutinde-ne a un mediu național românesc — așa după-cum s'ar cere? Nu ne isbim noi adese-ori de respingătoarele *ungure-nisme sociale*, — dacă le putem zice astfel?

Eată deci, unde este de găsit o cauză adevărată, o cauză fundamentală

a multor năpăstuiiri, cari bântuie vieța organică a tinerimii noastre.

O altă cauză, cea mai importantă după părerea noastră, este *educația greșită care se dă tinerimii noastre*.

Asupra educației ungurești, care din păcate ne domină și ne suprimă în chip ucigaș, nu mai insistăm. Am voi să vedem *nu* un Român, dar' un străin cunoscător de cerințele unei educații morale sănătoase — care se poată afirma, că educația ce se dă în școlile ungurești este fie și numai suficientă eticește. Nu e vorba numai de ființa însăși a educației ungurești, care-î în sine o copiere de prost gust a tuturor educațiilor străine făcute miș-maș. Ci pe deasupra se mai adaogă tendințele șoviniste ungurești, în sine imorale și neomenești, contribuind să producă un infern oribil, în care se prăpădesc cele mai nobile schînteii morale ale sufletelor noastre tinerești.

Și când te gândești, că în această ghehenă, zisă educație, se svîrco-

lește cea mai mare parte a tinerimii noastre, osândită să urmeze la școale ungurești și întreagă tinerimea noastră academică, în cea mai mare parte a ei neputându-și câștiga decât o cultură ungurească!

Dar' educația pe care înșine o dăm tinerimii noastre? Este ea atât de îngrijită, atât de sănătoasă, atât de aleasă eticește, încât să fie eschisă cultivarea unei tinerimi fără de idealele mari, fără de bărbăția principiilor înalte, fără de altruismul sufletesc, cari sînt indispensabile tinerimii-nădejdea poporului seu?

În școalele noastre românești — o constatăm cu bucurie — se face astăzi o educație destul de serioasă. Cu deosebire în vre-o două din *liceele* noastre, pe cari ar fi vremea să le imiteze și celelalte licee românești din puținele câte le avem. La *Beiuș*, la *Nășed* — oamenii didactici ar trebui să-și deschidă odată sufletele pentru primirea unor principii de educație mai moderne,

mai liberale și — mai naționale. În ce privește școlile noastre populare, acestea își îndeplinesc rolul destul de bine și dacă este ceva de corectat, este îngrijirea de soartea bieiților nostri învățători săteni.

O educație mai îngrijită ar trebui să se dea însă în seminariile noastre pedagogice și teologice, cari — spunând adevărul — nu ofer nici astăzi elementele învățătoarești și preoțești cele mai bune...

Pe urmă, un rău general care bântuie cam toate școlile noastre și care ni-l-au hărăzit școlile ungurești și săsești — este un *școlasticism* de netăgăduit, care apasă ca o negură asupra instituției și a educației noastre școlare. Idei didactice retrograde, manieri profesionale curioase — amintesc de vremile nefastului școlasticism medieval, astăzi urgisit de toată lumea cu vederi înaintate.

Nu voim să discutăm pe larg, aici, chestiunea elementelor școlastice

dominante în actualul nostru învățământ. Scopul urmărit în acești articoli nu poate fi decât precisarea acelor elemente școlastice, cari esercitează direct o influență desastroasă asupra tinerilor noștri și cari îi rețin dela o dezvoltare mai liberă și mai proprie cerințelor unei tinerimi moderne, chemată la problemele mărețe ale apărării naționale și ale emancipării de sub tutelile politice sau culturale sau sociale sau economice *străine*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Astfel de note școlastice există în învățământul nostru românesc. Ele trebuiesc relevate, combătute, eliminate cu o oră mai înainte. O instrucție de multe-ori searbădă și pedantă, lipsită de momentul psihic cald al entuziasmului pentru știință; îndoparea elevilor cu fel de fel de date seci și cu tot soiul de sisteme problematice; o disciplină rigidă, care trezește mai curând teama decât sentimentul omenesc de ordine; ignorarea, une-ori chiar suprimarea conștienței de individualitate în elev; ra-

porturile de stăpâni fără de apel față cu stăpâniți fără de nici un drept de contrazicere, cari le cultivă unii profesori, mai ales dintre cei veterani sau dintre cei prea tinerei, față cu elevii lor; în sfârșit constrângerea elevilor de a studia mai mult pentru calcul (așadar' și *din calcul*) decât pentru însași știința — eată note școlastice cari nu sînt tocmai rare nici în învățămîntul nostru. Ele însă nu mai pot fi tolerate. Trebuesc condamnate și eliminate. Căci atentează la germenii fragezi ai conștiinței individuale, stăvilesc evoluția firească a caracterelor spre independență, liberalism, firmitate și idealism larg.

Dar' poate se vor trezi aceste calități sufletești în urma educației ce o va da tinerimii noastre familia, societatea românească?

Vom vedè.

IV.

Se judecă sever tinerimea noastră contemporană. Atitudinea ei șovăielnică, puțin bărbătească, insuficientă ca elan etic și național, destul de șubredă ca temeinicie de cultură, — întimpină cea mai necruțătoare critică în cercurile noastre publice cu tragere de inimă pentru soarta de astăzi a poporului român.

Cu toată dreptatea. Ceea-ce-'i rău, trebuie condamnat sever. Ceea-ce-'i bolnăvicios, trebuie constatat fără de rezerve.

Dar' cu aceeași dreptate ne va fi îngăduit și nouă să judecăm cu asprime cauzele fundamentale, cari au provocat și cari mențin situația îngrijitoare a moralului tinerimii noastre. De aceea se nu ni se ia în nume de rău, dacă

vom spune prea puține cuvinte dulci asupra educației, ce se dă tinerimii noastre în familia românească, în societatea românească.

Vom fi scurți la vorbă, deci cu atât mai categorici. Când constați faptele pentru ele însele, de dragul adevărului și când nu vrei să înveluești un singur adevăr în mreaja unor zeci de cuvinte indulgente, cari scusă și cari atenuiază numai pentru a mulcomi eventuale nemulțumiri — atunci nu mai e vreme de vorbă multă. În asemenea clipe de sinceritate necondiționată, adevărurile se impun în contul formei mai blânde. Ceea-ce-î categoric, nu-î nici-odată transigent.

Revenim. Atât educația ce se face tinerimii noastre *acasă*, în familii, (înțelegem familiile cu oare-care cultură, căci acestea determină normele educației familiare), cât și educația ce se face în societatea noastră, lasă foarte mult de dorit. Putem zice, că nici una nici alta *nu* favorisează aproape de loc, ba

chiar slăbesc — putința ridicării unei tinerimi-nădejde: viguroasă și neatîrnătoare ca voință, generoasă și entusiastă ca sentiment; luminată și idealistă ca suflet.

Remarcăm în prima linie un vîțiu pedagogic-social adânc, care amenință tot mai mult moralul tinerimii noastre și, implicit, moralul claselor conducătoare ale poporului. Acest vîțiu se resumă în o formulă cât se poate de practică a filosofiei vieții: *întîiu cariera, pe urmă. . . . idealele*, dacă și întru-cât mai este loc pentru ele. Cu alte cuvinte, o educație cras materialistă; principii pedagogice - sociale pur utilitariste; reducerea individualității la rolul trist al unui automat de alimentare și de îmbogățire cât se poate mai perfecționat. . .

Această boală materialistă, această concepție stomachală a rostului vieții — bîntuie mai mult și în educația noastră familiară și în educația largă ce o poate oferi societatea, prin vederile cari o domină.

Părinți, educători de pe catedre și educători de pe amvon, bărbați de seamă ai vieții noastre publice, oameni din sfera înaltelor finanțe românești și cu deosebire dispunătorii puțin generoși și puțin idealști asupra fundațiilor noastre profesionale și naționale — toți aceștia, în marea lor parte, se găsesc astăzi robiți de cultul exagerat și patologic al *carierii ca scopul din urmă al vieții*

Indemnând, de multe-ori chiar forțând, totdeauna seducând pe copiii nevrăstnici să se închine și să se dedice molochului carierii, — educătorii aceștia nu-și dau seama de pacostea enormă ce o nisuesc ei asupra moralului vieții noastre publice și în prima linie asupra moralului tinerimii noastre, pe care de alte-ori o critică atât de sever.

Nenorocita de *educație brutal-profesionistă* suprimă deja la fragedă vîrstă toate schînteile nobile în sufletele tinerilor, distruge începuturile de porniri

nobile, face cu neputință ridicarea unei tinerimi-nădejdea poporului seu.

În loc să li-se desvoalte tinerilor cultul istoriei, al literaturii și al culturii naționale, ei sînt ghionteniți să învețe pe capete numai și numai manualele seci de școală, ca să poată da cu atît mai repede esamenele. În loc să li-se deschidă barierele largi ale culturilor europene prin cunoașterea literaturilor clasice și universale, — ei sînt îndrumați să învețe numai *pentru școală*, căci numai astfel pot deveni cu siguranță la o *carieră*.

Unde mai punem pe urmă educația de *înfrângere a caracterelor*, de *umilire*, de *sclavagiu*, care se dă celor mai mulți din bieții noștri tineri ajunși pe mîna pseudo-generosității celor-ce se cred stăpîni pe adevărata generosităte a mecenajilor nemuritori!

Lumea care cunoaște actuala stare a tinerimii noastre, poate pune mărturie pentru adevărul: că tocmai bursele (stipendiile) românești sînt acelea, cari

în loc să cultive bărbați *pe seama poporului*, așa după-cum au lăsat cu limbă de moarte marii binefăcători, — cultivă adese-ori bărbați pentru sine însuși și pentru... patronii lor. În cazul cel mai bun, ele cultivă bărbați tineri, fără de caractere ferme și fără de o voință puternică. Fiindcă teama de a-și perde bursa distruge în ei ori-ce pornire nobilă de a practica școala, în care se agită și se desfășoară ideile mari, școala luptelor atât de curate ale tinereții.

Dar' în însași societatea noastră, în afară de cercurile și de așezămintele oficiale, — nu domină oare aceleași nefaste vederi convenționale asupra carierii ca scopul ântâiu al vieții? .

Dacă mai adaogem la toate aceste păcate — *protecționismul* regretabil, care pestilențiază atmosfera moralului tinereții noastre prin constrângerea unei școale de gimnastică a șirii spinării, pe urmă grasarea pe ici pe colo a bac-cililor unei plutocrații mitocănești și

a unei caraghioase pseudo-aristocrații — atunci ne vom găsi în fața unui tablou destul de fidel al unei educații, care pulverizează ori-ce nădejdi de o tinerime națională sănătoasă și puternică eticește.

În sfârșit, ca să nu uităm o notă caracteristică a societății noastre, amintim și *lipsa de personalități-model*, cari se constituie pentru tinerime idealele vii, cum era pe vremile de glorie ale Grecilor un *Pericles*, sau pe vremile strălucite ale Romanilor un *Cato*. Avem atât de puținicoameni-modely pentru tinerime și chiar și acestia sînt adeseori împrășcați cu noroiu din băltoacele de aur sau din băltoacele de stat, unde își dorm trîndăvia morală duhurile oportuniste...

Personalități-model puternice, o școală de ideale mândră se ne ridicăm — dacă voim să vedem ridicându-se tinerimea noastră. Și, în prima linie, să ferim tinerimea (după-cum a început deja să se ferească însași) de acei fari-sei pretinși idealişti, de acei vînători

de carieri degheșiți în vânători... de Unguri, cari, pe când se închipuiau dictatori peste sentimentul obștesc al neamului, — au compromisat prin sine însuși atâtea idei generoase, atâtea teorii splendide de intransigență națională, atâtea credinți curate, — pentru-ca ei înșiși se se încuibe la urmă în bârlogurile binelui personal și se facă fără de rușine aceea ce ani de zile au combătut fără de rezervă, la alții...

Ar mai fi de relevant, între cauzele adevărate ale moralului scăzut de care suferă tinerimea noastră: ideile materialiste ale epocii moderne, împrejurările politice, culturale, sociale și economice desechilibrate ale vieții publice din Ungaria, pseudo-cultura și pseudo-civilizația nenorocită cari se manifestă în așezămintele universitare ale țării — toate contribuind la producerea unei atmosfere atrofiante, în care se perd atâtea porniri nobile, atâtea forțe sufletești și morale, atâtea frumoase visuri de ideal ale tinerimii...

Ear' rezultatul din urmă? o grupare de indivizi, care nu poate da o tinerime română cum ar cere-o datoria națională și indivizi, singuratici — cari sânt astăzi petri nemișcate, mâne petri aruncate în noi înșine, în interesele noastre naționale cele mai scumpe.

V.

Din vălmășagul de înrîuriri dezastruoase, cari am văzut că determină în fond actuala stare de scădere morală a tinerimii noastre, nici că se poate să nască altă tinerime decât aceea de astăzi, aceea care — cu unele variații senine — o avem dela 1848 încoace. Mai mult o grupare de indivizi fără puterea de a da un corp organizat, un strat social încheșat — eată ce constituie tinerimea noastră contemporană. O grupare de indivizi vinovată indirect de ceea-ce este ea, fiindcă direct sînt vinovate cauzele și factorii, pe cari 'i-am înșirat în articolele de mai nainte.

În această grupare de indivizi, fiecare individ în sine — excepții există

și aici, dar' pe noi ne privește regula — reprezintă notele triste, caracteristice grupării însași:

Caracter fragil, — voință dependentă de oameni și de împrejurări mai mult decât personalitatea proprie; sentimente naționale sfoase; concepții generale necoapte sau încâlcite, o cultură de pe băncile școlii; energie aproape disparentă; lipsă de ideale mari sau belșug de visări neclare, pretinse scopuri ideale; adese-ori porniri meschine față cu tovarășii de tinerețe; indiferență față cu problemele de ordin public, de multe-ori apatie crasă; ego-concentrism patologic; o cultură românească mai pe jos decât superficială; o cultură universală aproape neexistentă; interesare minimă pentru cultura minții și a inimii; interesare maximă pentru cultul trupesc; împetrire față cu deliciale psihice înalte; înduioșare față cu plăcerile prea-omenești, — ear' deasupra tuturor *cariera*, atotdumnezeita carieră cu ori-ce preț. . .

Ei bine, poate-se reforma cu una cu două o asemenea situație cu păcate înrădăcinate adânc? Destul e, să osândim tinerimea de astăzi, să proslăvim tinerimea de acum câțiva ani, pe care n'o mai vedem aproape nicăiri în viața noastră publică? Destul e, să evocăm figurile mari și gloriile istoriei noastre unor suflete, cari nu pot resimți adevăratele emoții ale mândriei naționale, fiindcă nu cunosc prin studiu istoria românească, ci numai pe apucate? . . .

Nu. Atâta ispravă nu numai că este insuficientă, dar' este și o nimica toată. Ear' *nimica toată* în chestiuni de reformă nu poate schimba decât cel mult genul și topica proprie, rămânând să dea — *tot nimic!*

O reformare socială serioasă și permanentă în păturile noastre tinerești; condiționează apriori reformarea multor din stările noastre publice și îndeosebi *reformarea educației ce se face la noi*. Paralel cu aceasta, ferirea elementelor noastre tinere, prin frun-

tași și prin ele însеле, de influențele stricăcioase ale mediului străin, ale mediului unguresc în toate privințele, ale mediului săsesc în unele puncte, cari nu se potrivesc firii noastre etnice, temperamentului nostru, tradițiilor noastre (cităm: circumspecție, oportunismul, lipsa de bărbăție publică).

În schimb se primim dela Sași principiile lor de educație laudabilă: cultură largă, admirația pentru literatură și cultura națională, spiritul de organizație, zelul de muncă etc. Cluj

Relativ la ferirea tinerimii noastre de influențele străine, accentuăm și aici necesitatea *naționalisării vieții noastre sociale* — chestiune pe care am tractat-o mai detaliat în articolele *Probleme actuale în viața noastră națională*«.

Dar' cu deosebire *educația*, ce se face tinerimii noastre, trebuie *reformată radical*. Principiile idealismului larg, ideile luminoase ale desinteresării, concepțiile clare ale generosității și ale al-

truismului — acestea se înlocuiesc nenorocita filosofie practică a vieții pentru carieră.

Familia, școalele, societățile noastre culturale, oamenii cari administrează fondurile de burse, biserica, presa — urmăresc o luptă sistematică în scopul unei mai morale restaurări a educației ce se face tinerimii.

Nici tinerimea dela 1893, nici cea dela 1860, ci singură tinerimea noastră dela 1848 ne poate oferi *pildele ideale* sub acest raport.

O concepție înaltă, filosofică, idealistă a vieții — *aceea a traiului pentru alții, pentru poporul tău în prima linie* — numai o asemenea elevare sufletească poate îndruma tinerimea pe căile cele oabile și bune ale datoriei naționale și ale datoriei omenești.

Dar' în acest scop, se cere o *cultură profundă, largă, serioasă* — ear' nu spoială culturală adusă de pe băncile universităților și academiilor străine.

Tinerii nostri, cari studiază, câștigate-și deci în planul atâtău cultura adevărată a minții și a sufletului, ear' nu o pretinsă cultură bună numai de trecut esamenele. Ear' după-ce au părăsit aula academică, *știința și cultura* se le rămână idealele totdeauna scumpe nu... alergarea după carieră și după bunul traiu personal. Că nu atât oamenii au nevoe de carieri la noi, cât mai ales carierele au nevoe de *oameni* — dar' de oameni cari se ridice, ear' nu se coboare moralul carierelor în vieța publică.

În educația tinerimii noastre, chiagul moral are să-'l constitue principiul: *caractere independente*. Nu automate de alimentare, nu mașini de subalterni, nu indivizi cu voința și cu gândirea — *altora*, ci oameni întregi, temperamente bărbătești, firi neatârătoare, suflete alese, — cu un cuvânt *individualități puternice*: numai acestea pot constitui o tinerime vrednică a lua mâne conducerea poporului nostru.

Până acum, nici nu putem vorbi în serios de un *curent tineresc*, de o corporație de sine stătătoare a tinerimii noastre culte. Cu părăsirea băncilor școalei, fiecare tinăr par'că intră în pământ. De abia de-'l mai poți distinge dintre ceialalți oameni după sfircul proaspăt al mustețelor sau după... titlul de doctor. Aproape toți se rătăcesc în marea pășune a luptei pentru existență...

Atunci însă când educația se va fi schimbat, când principiile dominante vor fi devenit altele, când ideile materialiste ale vremii vor fi stîrpite între noi și când puținele individualități-model, pe cari le avem, vor fi luate ca pildă de tineri și vor fi reproduse în mult mai multe suflete — atunci vom pute avea o tinerime vrednică de poporul român.

Că nu soartea cea de grăunte mic a individului, ci soartea de câmpie roditoare a poporului trebuie să fie preocupățiunea primordială a fiecărui tinăr.

Dar' trăim vremi grele — ni-se va zice. Fiecare Român să fie bun bucuros, că poate esista el și cu cât se va îngrășa el mai bine, cu atât propășește mai mult o »parte constitutivă« a poporului întreg...

Ei bine, vremi grele trăim — dar' vremile grele pretind oameni mari, ear' nu indivizi cu inima în stomach!

Tocmai fiindcă vremile, cari le trăim, sânt extrem de grele, pot fi chiar fatale pentru viitorul nostru național — tocmai pentru aceste cuvinte *individul are să se subordoneze intereselor obștei.*

În răsboiu, numai lașii se cugetă la sine, ear' acestia sânt împușcați ca și niște nemernici. Ostașii buni nu se mai gândesc la sine, ci numai la *învingerea din urmă.*

Și noi *răsboiu* purtăm. Răsboiu înverșunat pentru apărarea și pentru emanciparea noastră națională...

Împărtășească-se deci tinerimea de o educație firească, potrivită împrejurărilor noastre românești, si starea noa-

stră politică, culturală, socială, economică — își va schimba fața. Când fiecare om va fi la locul seu și la *un* singur loc — atunci noi toți ne-am tras bine seama cu noi înșine, și cu datoria noastră. Atunci, în sfârșit, am clădit ceea-ce ne-a dat soartea să clădim și noi, generația de astăzi: *o tabără, care să garanteze că pământul românesc din Ungaria numai românesc poate fi și că neamul nostru românesc nu va avè să ne acuze vre-odată că n'am fi îngrijit bine talentul cel mai scump ce ni-l-a încredințat.*

Aceste ideale sfinte, ear' nu tihna cea de toate zilele; lupta pentru alții, ear' nu lupta pentru ciolanul carierii — eată norma pe care trebuie să se așeze o reformă salutară a spiritului tinerimii noastre. *Minte, suflet, inimă* sînt organele vieții care rămâne păstrată în istorie; trupul se preface — țărîină!

Erate.

Greșit			Îndreptat
pag.	șirul	în loc de:	să se cetească:
2	13	garanță	garanție
3	15 și 16	cas de acuzație	<i>cap</i> de acuzație
4	17	îmbătă	îmbăta
5	16	confundându-se	aducându-ne
9	6	baremi	numai
9	16 și 17	etnice	politice
14	3 și 4	vieață reacționară	vieață <i>națională</i>
18	22	conștientelor	conștiințelor
21	23	serioasă	ușoară
26	10	cu tot atât	cu atât
29	9	teamă	teamă
46	4	instruarea	instruire
48	4	dungii	lungii
49	3	eserciază	esercitează
49	5	esercieze	eserciteze
57	10	buni Români și cetățeni model	buni Români — și cetățeni model
58	13 și 14	o luptă <i>ca</i> și colo	o luptă <i>ici</i> și colo
72	3	dar și	dar <i>este</i> și
76	ultim	acei puțini	acei <i>mulți</i>
89	12	Necunoscând	Recunoscând
89	16	firesc, ca	firesc, că
93	13 și 14	reînoim	<i>rămân</i>
94	17	actuală în ordinul	actuală de ordinul
97	10	grea culpabila	<i>greu</i> culpabila
100	22	dorite presei	<i>datorite</i> presei
112	16	străruim	stăruim
120	1	care se resumă	resumat
125	9	cu vreme	cu vremea
127	5	până la dispoziție	până la <i>dispariție</i>

Greșit			Îndreptat
pag.	șirul	în loc de:	să se cetească:
132	3	întru cât	când
132	15 și 16	și propășirii	și <i>pe seama</i> propășirii
139	6	»Asociațiunii«	sau »Asociațiunii«
141	4	sprigin cari	sprigin <i>re formelor</i> cari
146	13	închegat ori...	închegat și...
147	21	aceluiasi	aceluiaş
151	17	ei între sine	între sine
157	11	într'odus	introdus
157	13	sufere	sufer
164	5	cerințe primordiale	cerințe primordiale
		închegării	<i>ale</i> închegării
167	6 și 7	meditând	socotind
170	3	lupta decisivă	luptă decisivă

Mai însemnăm, că în multe locuri s'a zis în articole »Societatea de teatru« în loc de »Societatea pentru fond de teatru« — aceasta din economie de spațiu, după-ce autorul a spus la început »Societatea pentru fond de teatru«. Totodată mai observăm, că erorile multe ce s'au făcut, sânt a se atribui faptului, că autorul se găsește în străinătate și n'a putut face însuși corectura de tipar necesară.

